Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШИНАРА, 19 ноябрь, 1974 шу. • № 138 (5427). • Мах 2 кеп.

СССР ЛАКХЕХЬАРА СОВЕТ ГУЛЪЯРАХ ДОЛА
СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

Советски Социалистически Республикай Союза ийссазлагIа хержача Лакхехьарча Совета шоллагIа сесси 1974 шера 19 декабре город Москве гулйойла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель **Н. ПОДГОРНЫЙ.**

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь **М. ГЕОРГАДЗЕ.**

Москва, Кремль. 1974 шера 15 ноябрь.

Соглашенена кулгаш яздаьд

16 ноябре Москве кулгаш яздаьд «Лицензинторг» яхача ерригсоюзни объединенеи «Кайзер рисориз» (Канада), «Мицуи майнинг» (Япони) яхача фирмаштеи юкъе хица кIор бахара даькъе цхьан гIулакхаш леладара хьакъехьа яьча лицензионни соглашенена. Соглашене тIа оттадаьд прогрессивни технологи кийчъелген эргайоахаш тоаелген, хIаьта иштта Советски Союза, Японе, Канада, США, кхыча мехкий кIор боахача промышленносте из дIайоаржаелга а. Соглашенега хьежжа, цхьанз леладеча гIулакхий хьалхарча юхьиге компенсаци лургда цу даькъе йоккхагIа опыт Iояьча советски оагIонна.

(ТАСС).

ФЕРМЕ БОЛХ БЕШ ВА КОММУНИСТ

Хьайбай фермашка болх бераште лоархIаме ха я хIанз хьатIакхаьчар: доахан Iа лаккха чуоттадаьд. Хьалха латтача боахамашка чIоагIIа йоакхо ю дукхагIа шура йоаккхилга, дулх тIаккхетинга Iалашдара, хьайбай продукташ паччахьалкхенга дукхагIа йоккхара, пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера тIайнца декхараш сийленца кхоачаш а деш шу чакхдаккхара.

Республика колхозийн совхозийн коллективашка яьржача социалистически яхьа керте а латташ юккьанцарча партийни организацеша халданза терко ю фермашка болх бераште керда толамаш дахара мел эша хьалаш хилийтара, къахьегам а салаIар а. хIаьта иштта хьалхалатта методаш царна Iомаяр а вIаштIехьдаккхара. Цар тIахьожам лоаттабу дукхагIа пайда баргболча тайпара кийчдеш доакъар хьайбашта дуадара, ханнахьа а ца дойташ а из фермашка хьатIаозара. Къаьстта теркам бу партийни организацеша. хIара коммунисто хьалхалаттарий опыти Iилмана карагIдаьннари балха юкъедоаладара. Фермаш Iанга миштa кийчъяь хьожаш тохкамаш даьд дукхха дукхагIа йолча колхозашкеи совхозашкеи, хIаьта гучадаьнна кхоачамбоацараш сихагIа дIадахара де мел доагIар деш я фермай коллективаш.

Дукххача шерашка хьайбай боахаме толаме къахьегаш хьавоагIа республике цIи хеза вола «Шелковский» совхоза воккхагIа вола эка Iу, Социалистически Къахьегама Турпал коммунист Эсмухамбетов Наурды. Укх шера а керда котало яьккхай цо. ХIара устагIан тIера республике эггара дукхагIа — 8,2 килограмм — тха а доаккхаш 100 жийна тIехьа 136 Iаьхар кхебаьб.

Сунженски районе дика йовзаш я коммунистий Кирова цIерагIча колхоза доярка Рыбалко Марияйи Орджоникидзе цIерагIча колхоза доярка Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата Оздоева Хамсатен цIераш. Шоай боахамашка хинна а ца Iеш районе а дукххача хана денз хьалха латташ хьабоагIа уж. Иштта я «Ермоловский» совхоза доярка коммунист Калырова Яха, иштта ба итташ, бIаьш фермашка болх бу кхыбола коммунисташ а.

Дукххача колхозий, совхозий партийни организацеша шоай собранешка лаьрххIа дийцад Iан замалахь хьайбаш леладерашта хьалхашка латта декхараш, коммунисташа белгальяй хоадамболлаш йола планаш, дIахо социалистически яхь йоаржаяра, къахьегама дисциплина чIоагIъяра, фермай болхлошта дика культурно-бытовой хьалаш вIаштIехьдахара дукхагIа теркам тIа а бохийташ.

Нийса ба парте цхьайолча райкомаша, колхозийн совхозийн парторганизацеша наха кхетам балара керда формаши методаши лохаш, уж балха юкъейоалаеш, дукхагIа пайда баргболча тайпара дояркай. жа Iуй. Iаьсий, хьакхарч, коа тIара оалхазараш леладерий яхь вIаштIехьйоаккхаш, производстве хьалха латтараштa карагIдаьначоа кхетамца пропаганда еш хьалаьца никъ. Цу даькъе белгалбаккха боагIа парте Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Урус-Мартановски райкомаша, колхозийн совхозийн юккьанцарча парторганизацеша хьайбаш леладерий яхьа кулгалдара хьакъехьара дешаш бюро заседанешка дувцаш, фермашка болх беча коммунистий авангардни лоархIам лакхбеш бу болх, социалистически яхь массанахьа дIакхайкаеш, гойтара агитацеца, кепайоазонца, радиоца кхоачашде деза декхараш хьалхадоахаш бу болх.

Цунца цхьана йолаш я яхьа хьалхле лелаяра гIулакх тесса леладеш, коммунистий, боахама кулгалхойи специалистийи цу хьакъехьара бехктокхам лакх ца беш, хьайбаш леладерашта юкъера яхь эсала вIаштIехьъяьккха партийни организацеш. Керттерча даькъе цунца дашха доагIа республике дукхагIа шура йоаккхарех йолча Сунженски района еррига колхозаш паччахьалкхенга шура йохкара планаш кхоачашъяра гаьнна тIехьаюсаш хилар. Иштта тIехьаюсаш я хьайбай продукташ яхара, уж паччахьалкхенга йохкара «Назрановский», «Экажевский» совхозаш, Ленина цIерагIен «Первое мая» яхен грозненски колхозаш. Цу кхоачамбоацарий бахьанех цаI да хьайбай фермашка лоархIамегIа йолча участкашка коммунисташ дIаниис а баь боагIача бесса партара болх хьа ца бехар.

Укх шера республика районашка дика торонаш хиннай кхоачамхиллал а совдаллал а хьайбашта тайп-тайпара доакъараш Iалаште, мел эша доакъар хьайбаша Iа доаккхаргдолча, фермашка ханнахьа хьатIаэза дIаоттаде. Халахете а белгалде доагIа цу гIулакха чIоагIIа ледара хинна, хIаьта хIанз а башха йоакхо еш доаца боахамаш долаш хилар.

Колхозий, совхозий кулгалхой специалисташ, партийни организацеш, беррига коммунисташ декхарийла ба хьайбай продукташ йоахилга алсамдаккхарца, фермаш йоагIача тайпара Iанга кийчъярца дувзаденна дола цхьаккха хIама лоадамбоацаш да аьнна хеташ тIехьа ца а тетташ, йолаш йолча ерригача торонех пайда эцилга, кхоачамбоацараш сихагIа дIадоахилга.

Партийни организацеша яхьа кулгалдеча хана къаьстта теркам тIабахийта беза хьалхалаттарий опыт балха юкъейоалаяра, фермай болхлой творчески хьинар айдара, хьайбаш дика Iангара даха нах оарцагIбахара.

ХьатIакхоачаш латт Iа. Из бехктокхаме экзамен я.

Юртарча коммунистий эггара доккхагIа, тIехьатетта йиш йоацарех декхар да фермашкара болх дика вIаштIехьбаккхар. Уж декхарийла ба планаши социалистически декхараши кхоачаш а тIеххкоачаш а дара хьайбаш леладерий теркам тIаоза. Уж иштта декхарийла ба шоаш бехктокхаме хилар кхета а деш балха тIехь шоашкара хьокхам а гойташ къахьега. Ферме болх беш вола хIара коммунист декхарийла ва хьайбаш леладерашта юкъе халданза массово-политически болх бе, цар балха говзал лакхъяра, культурни салоIилга вIаштIехьдаккхара халданза йоакхо е.

БОККХА ТОЛАМ БАЬККХАБ

Сийлахь боккхача Октябра 57 шу дизара сийна къахьегама вахте а эттз къахьийгача Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский» совхоза коллективо дерригача доакъошка халкъа боахама план тIеххкоачашъяьй. Планал совгIа паччахьалкхенга дехкад 370 тонн ялат, 535 тонн сом, 250 тонн баьцадаараш.

Из толам баккха торо хилар совхоза специалистийн ахархойи цхьан гектара тIара йоала продукци дукхагIа яккхара лаьтта леладара культура лакхъярах. ПланагIа лийрхIачул цхьан гектара тIара сом 30 центнер, хьажкIаш 28,2 центнер, кIа 6 центнер дукхагIа даьккхад.

Совхоза коллективо ялат даккхареи паччахьалкхенга дохкареи пхе шера план 3 шера кхоачашъяьй, хIаьта 4 шера — сом кийчбара план.

Пхе шера планал совгIа 128 тонн ялат, 241 тонн сом кийчбаьб.

Цунца цхьана планагIа лийрхIачул а хьалхарча шерашка хинначул а дукхха лоздаьд юрта боахама продукци яккхарга дIададар.

М. ДАЛАКОВ,
совхоза директор,
Ш. МУКАЕВ,
партбюро секретарь.

ДУКХХАЧА ШЕРАШКА КЪАХЬЕГАРАХ

«Красный молот» заводо тарахецача машиний, аппаратий дукхача оатхалашта хромировани, цинковани ю. Вешта аьлча, уж мукх ца нийтара йолча составаща тоаю уж. Из болх беш № 12 йолча цеха гальванически участка коллектив я.

Укх шера август бетта ийслагIча пятилетка диълагIча шера план кхоачаш а яь, хIанз 1975 шера чотах къахьегаш я из коллектив. Из толам боаккхача ший дакъа юкъедихьад доккха декхараш кхоачашдара коллектив тIахьехаш йолча участка партийни группо.

Дукхача хана денз цхьана къахьегаш хьабоагIа укх коллективера болхлой. Дикан тIа, а вон тIа а цхьана болаш, эшшача вIаши новкъостала кийча болаш ба уж. Пхе-итт шера укхаза болх беш ба гальваникаш Р. Нарыкова, М. Синекина, Л. Швалева, А. Ерохина, М. Парщиков, кхыбараш.

А. ГАДАБОРШЕВ.

ПЯТИЛЕТКА КЪОАСТАМБЕШ ДОЛА ШУ

МУХЬ ХАННАХЬА ДIАКХОАЧИЙТ

Транспортни управлене системе эггара йоккхагIчарех йола организаци я Грозненски автотранспортни предприяти. Цу системе транспортаца дIа-хьа хьош болча мухьий 60 процент, хIаьта тонно-километрий 50 процент Грозненски АТП еш я. Предприяте керттерча декхарех да тайп-тайпара мухьаш дIа-хьа кхахьар, цу юкъе бахача наьха мухьаш дIа-хьа кхухьаш царна гIулакх делга а. Предприяте транспортникаша дIа-хьа кхухь гIишлошъяра, инертни, доагора, смазочни материалаш республика тайп-тайпарча объекташка а, кхыча, республика арахьарча моттигашка а.

Водителаша ший ханнахьа, болчча тайпара мухь дIакхачийтарца дувзаденна да дукхача организацей, предприятей болх лерттIа вIаштIехьбаккхар. Из дика кхета а деш шоай низ кхоачар ду управлене транспортникаша ханнахьа уж боахамаш мухьашца Iалашдара.

Бригадий водителашта а къаьст-къаьстача болхлошта а юкъе яьржача социалистический яхье эггара дикагIа толамаш доахачарех ба водителаш Петросянц, Монганов, Корсаев, Комаев, Хасимиков, хIаьта бригадашта юкъе хьалхарчарех я водителаша Белоння. Филя кулгалдеш йола коллективаш.

Укх шера шоллагIча квартале даьха къахьегама толамаш бахьан долаш республикански Сийлен доска тIа дIаязъяьй предприяте коллектив.

Ханал хьалха, 1974 шера 24 октябре кхоачашъяьй коллективо пятилетка кхаь шерен итт беттен план а: тоннашца лоархIаш мухь дIа-хьа бахьара план 102,9 процент, тонно-километрий план 101,0 процент, пассажиро - километрий план 103,0 процент, мах телача километрий план 111,1 процент.

Иштта тIеххкоачашъяьй, встречни план а лоархIаш, пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера итт бетта йола паччахьалкхен план я: тоннашца лоархIаш мухь дIа-хьа бахьара план 103,2 процент, тонно-километрий план 100,2 процент, пассажиро - километрий план 102,2 процент, мах телача километрий план 100,5 процент.

Социалистически яхье хьалхарчарех я цхьоалагIча автоколонна коммуниста В. В. Ван кулгалдеш йола коллектив.

Нохч - ГIалгIай транспортни управлене транспортникий бригадашта юкъе кхоалагIча квартале дикагIйола бригада хилар да ахчан премии а луш белгальяьккхар Ю. М. Самсонова кулгалдеш йола бригада.

Къаьстта белгалбаккха беза тха управлене транспортникаша юрта боахамашка хьувкъам чуэцаш новкъостала баь болх. Укх шера предприяте автомобилисташа къахьийгар ка бола ялат чуэцаш «Грозненски шурий» совхозе, силос кийчъеш «Самашкинский», «Юбилейный» совхозашка, Сунженски района «Победа» яхача колхозе.

Къаьстта дика къахьийгар транспортникаша Урус - Мартановски района Мичурина цIерагIчеи Гудермесски района «Кавказ» яхачеи совхозашка.

Мичурина совхозе шекара свекла чуэцаш хиннача М. Магомедмирзоева кулгалдеш 20 сагах латтача автоотряда октябрь бетта шозза, 1.3 декадаех, социалистически яхье хьалхара моттиг яккхарах Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советеи облсовпрофеи карара кара тела цIе байракхаш а луш ахчан премеш елар.

ДикагIбола водителаш хиларца белгалбаьхар Мовлоев, Асуев, иштта кхыбараш а.

А. БЕКБОТОВ,
Грозненски автотранспортни предприяте эксплуатационни отдела начальник.

КОЛЛЕКТИВО СИЙ ДЕШ Я

...Дукхха ха дIаяхай цу хана денз. Эргаяьннай Лидай уйлаш; хувцаеннай професси а. Цхьан дийнахьа бIаргаяйра цунна ший новкъоста хоза тийга костюм тIаювхаш.

— МалагIча тика тIара нийцай Iа из костюм — хаьттар Лидас.

— Ер-м аз айса, — хьатийгай аьлар новкъоста. Цу дийнахьа денз безам тIабахар цун ший кулгашца хIама тегаргйолча балха яха. ХIанз ворхIлагIа шу да хьинар дола цун кулгаш хIамаш тегаш шоай ТIой-Юртарча промкомбинате къахьегаш дола. Бакъда, хала дар юххьанца мастерокага дааьнна кулгаш маьхага даха. хIана аьлча шек ювлар Лида керда говзал шийна караерзалургйий хьогI яхаш.

ТIаккха дагадехар: халонех ма кхералаш, — яхаш ше деш хинна хьехар. Дукха ха ялалехьа болхлой спецовкаш тега йолаелар хIамаш тега мастер.

Къахьегама новкъа 15 шу... Дукхха я е кIезига я из ха? Бакъда цу хаттара жоп долалургдац цхьан дешаца, нагахьа сага вахар цу ханаца ца дийзаьа, из ха цо даьчунца ца йистача.

Атта езалуш яц къонача кхувш йоагIача йиIигашта гIишлошъерий говзал. Дукха хьинар, дегIацара низ эш цу профессена. Цудухьа дукхагIча даькъе маIача наьха гIулакх лерхI цар цох. Амма иштта яцар кхувш йоагIача Чумакова Лидай уйла. Бера хана денз къахьегам безабеннача къонача йиIий уйлаш даим тIаккхувш яр наха краз телаш долча гIишлошъерий кулгашта. Дукха ха йоаккхар керда хьалдеча цIеной хьисап доаккхаш, болхлоша беча балхага хьежаш. Юххера а соцам бир гIишлошъеча балха яха...

Ийс шу дизад «Алма-Ата стройтресте» гIишлошъеча из къахьега йолаенна. Шерагара-шерага кIоаргагIа йовзар гIишлошъерий тайп-тайпара говзалаш. Даим тIеххкоачашйора производственни нормаш. Бакъда, из дац Лидайна керттера хийттар. Ший опыт, кулггавзал шийл къонагIбарашта даим дIахьехар ший керттера декхар лоархI цо.

Шаккха биълац Лидайна эггара хьалха ший кулгашца хьалбетта пен. Эггара хьалха баьккха толам бар из, цунах доккхал деш беррига болхлой дIабахачул тIехьагIа дукха ха яьккхар цо юхесеца ше баьча балхага хьежаш.

Цул совгIа общественни вахаре дикка дакъа лоац Лидас. Цох тарра, сий а деш дукха совгIаташи сийлен грамоташи тел цунна даим социалистически яхье хьалхалатташ хиларах тарра. ХIаьта цун портрето Сийлен доска тIа хьалтеха доаллаш ялх шу даьккхад. Из дукха ха хьалха дар.

Денгара - денга кIоаргагIа бовзар ший болх, дукхагIа хулар цун машина тIара арадувла хьалаташ а, болхлой кулгахйоаллорга а. ХIаьта хIанз, шейн цехе хьадеш долча чоалхакерча барзкъех цаI дац Лидайна хьаде ца ховш а, цунна моллагIа дола догам де ца ховш а.

Коллективе сий деш а езаш а я Лида.

— МалагIа ва шун дикагIа вола болхло, аьнна хьаттача, эггара хьалха Чумаковай цIи йоаккх цеха болхлоша.

— Лида дикагIчарех цаI хинна а ца Iеш коллектива дог да, — аьлар цеха начальника Беков Бахьаудина. Тха цехо доаха производственни толамаш Лида санна барашца дувзаденна да. ХIаьта Лидас цхьа бутт дIабахийтац ший производственни план 130—135 процент кхоачаш ца еш. Цул совгIа чоалханегIа дола заказ а цунга кхоач. Укх деношка шера тIайнца хинна декхараш кхоачаш а даь керда социалистически декхараш тIаийцар хIамаш тегачо. Из да пхе шера плав ханал ялх бутт хьалха кхоачашъяра цо дениа лош.

С. АЛИХАНОВ.

КХАШКАРА БАЛХАШ СИХДАЬД

ТIеххьарча шерашка дегIаух Грозненски района «Юбилейный» совхоза баьцадаараш кхедара дакъа. ДIадахача шера планагIа лийрхIачул дукхха дукхагIа, паччахьалкхенга баьцадаараш дехкар совхоза ахархоша. Уж темпаш лох ца ялийтара деррига низаш оарцагIдаьхар цар пятилетка диълагIа, къоастамбу шу дIадолалуш. Карарча шера хьувкъама дика лард еллар.

Лаьтта леладара культура лакхъярца, дикача хьокхамашца чакхдоаккх цар карара юрта боахама шу. Лоацача агротехнически хана чу а нийца хьалха хьадоала баьцадаараш паччахьалкхенга дохкара план тIеххкоачашъяьй баьцадаараш кхедеча совхоза бригадаша. Паччахьалкхенга кабуц йоккхара кхоъ план яьй хIанзле. Къаьстта доккхий толамаш даьхар Хусанова ПаьтIамата кулгалдеча № 4 йолча бригада коллективо. Цу бригадо 5 гектар нарсаш, 38 гектар помидораш кхейир. Совхозе цу цхьан бригадо эггара хьалха кхоачашйир деррига тайпа баьцадаараш паччахьалкхенга дохкара планаши тIайнца социалистически декхарши. ХIанз а хьалха латташ хьайоагIа из коллектив.

П. Хусанова бригаде кхееш 13 гектар кабуц я. Цунах 4 гектар хьалха кхачар чу а нийца паччахьалкхенга дIакхачийтай. Iалльмате дика хиннай «Слава» яхача фух йола тIехьа кхача кабуц. Кхо-дийь ди мара дац цар из чуэца йолаяь.

—Дика ха латт вайна. Соахка укх хана лоа делхаш наха болх бе бIу къожабеш ха яр. Укх кхаь дийнахьа чу а нийца мах беча организацешка 60 тонн дика кабуц дIакхачийтай оаха, — йоах бригадира П. Хусановас.

Ийснех шин гектара тIара кабуц хьаьккхай бригада баьцадаараш леладераша.

КПСС Центральни Комитето партега, советски халкъага Кхайкарал даьчул тIехьагIа шоай торонашка а хьежа план 180 центнер йолча цхьан гектара тIара 200 центнер кабуц яккха социалистически декхараш тIайпадар бригада коллективо. Хьалхарча шин гектара тIара хьаяьккхача кабуцах гуш да цар шоаш тIайпца декхараш тIеххкоачашдергхилар.

Цу бригадаца социалистически яхье а яьнна къахьег № 3 йолча баьцадаараш леладеча бригада коллективо. Къонача коммуниста Дагаев Адлана дика вIаштIехьбаьккхаб бригада къахьегам. Шоаш лелаю ворхI гектар кабуц ханнахьа чу а нийца чам ца бойташ мах беча организацешка дIакхачийта лаьрхIад баьцадаараш леладераша. Кхаь гектара тIара чуийца паччахьалкхенга 60 тонн кабуц дIаенний хIанзле. ХIара дийнахьа 20 тонн кабуц хьа а яьккхе дIалу цар.

Массайта шера совхоза баьцадаараш кхедаь йоккха опыт йола болхлой дукха ба бригаде. Лакха овсарле йолаш къахьег Шумилина Тосяс, Дубинина Ольгас, Яшхайлова Нинас, Виситаева Яхас, Аснева Забонас. Баьцадаарашта оасар деш доккхий хьокхамаш гойтар цар.

Цу дерригача дикача гIулакхаща цхьана совхоза ахархоша диццалийтац хьатIахулача шера хьувкъама лард йоллилга. Хьалха кхача баьцадаараш чунйцача лаьтта халданза хий детташ йиъ агрегат я болх беш.

Т. АРЧАКОВ.

Кубанера свеклаш леладераш — хьувкъам толамгIа чуийца баккхара, паччахьалкхенгIа свекла йохкареи шекар даккхарен планаши декхараши тIеххкоачашдара йоаржаяьча Ерригсоюзни яхьа инициатораш ба.

Шекара свекла чуэцача техниках дикагIа пайда эцара хьокхам гойташ болх баьб Краснодарски края Тимашевски района «Искра» яхача колхозо. Социалистически Къахьегама Турпала, звеньевойс А. Ф. Ворошилова кулгалдеш хиннай укхаза СКН-2А яха йиъ комбайнови агрегати автосамосвалаши чуйоагIаш йола отряд. Поточни методах хьувкъам чуэцилга вIаштIехьдаьккхадар. Мерза овлаш автосамосвалий кузовашкеи лордаш — транспортни тележкашкеи самоходьи шассешкеи чутувсар. Кердача прогрессивни технологе торо хилийтар сихха свекла чунийца яккха. 90 сахьата А. Ворошилова, Н. Назаренко, Д. Бондаренко, Н. Назаренко агрегаташа 237 гектар долча кхай тIара шекара свекла чуийцар, 9530 тонн свекла яьккхар. Йиъ самоходни шассеи шин стогометателои 2573 тонн лордаш гулйир. Цхьан агрегато чунийцар 59,3 гектар хилар. Шекара свекла цхьа центнер яккхарга дIададахар колхозе эггара кIезигагIа хилар. 1 соми 20 кепиги.

«Искре» традици а хинна дIаэттад юрта боахама балхаш чакхдалар дездеш яхье котбаьннарашта йоккха маькх хьалхашка а хьош звенона е бригада ахчан преми, путевкаш, маьхе совгIаташ даларах йола правлене решенеш дIаешилга.

СУРТА ТIА: колхозница Т. Яроваяс колхоза правлене цIерагIа яхье хьалхабаьннарашта — А. Ворошилова звенона маькхи тухи хьалхашка денад.

ТАСС фотохроника.

Доазол дехьара хоамаш

БЕЛГРАД, 16 ноябрь. (ТАСС). Адриатически форда тIа НАТО доазонел чухьа Итале, США, Англе, Турце тIема - форда низаша 9 ноябрера 16 ноябре кхаччалца учениеш ярца дувзаденна хоадамболлаш протест а ше цу гIулакха чIоагIIа сахьийзэ хилар а дIакхайкаду Югославе, йоах цу ученешка дакъа лоацаш хиннача мехкий правительствашка СФРЮ правительства яьча заявлене тIа.

Заявлене тIа белгалдоаккх, Адриатически фордах тIема плацдарм е гIертара хоадамболлаш духьала йолча Югославе чIоагIIа из «машара зона» йолаш биса безаш хиларах йола уйла хьаллоацаш хилар, цудухьа цо дIаIех, НАТО мехкаш дIахо йодача хана цу тайпарча акцешта юхаозалуш хулга.

ЛУСАКА, 16 ноябрь. (ТАСС). Африке къайлагIарча лагерашка лоаттадеш тайп-тайпара деза-доккха герз а дунен халкъашта юкъерча йоккхийча фирмашкареи тIема организацей викалашкареи тоъал дукха ахча а долаш я наемникий отрядаш. Кастта кхы а 3 миллион доллар кхоачаргда царгара керда подразделенеш вIашагIйохкараи кхы тIа а герзаца кийчъяраи. Солсбере хиннача пресс - конференце из хьакхайкадир наемникий отрядех цхьан кулгалхочо, Африке леладеча ший зуламех вовзаш волча «эгIаваьча» Майка Хора аьтта оагIоно Сэм Кассиде. Кассиде хьакхайкадаьчох, ЮАР-еи Родозеи территоре тIа латт бокъонца тIемаца кийчъяь, хIанзарча эггара толашагIча герзах тоаенна, хьашт долча хана Анголе е Мозамбике чухьалха кийча йола наемникий отрядаш.

Моттигерча кепайоазонга хьакхаьчача сведенешка хьежача, колонизаторий хержача отрядашта НАТО-гара къайлагIа кердагIа дола герз ух.

Анголеи Мозамбикеи шоай позицех ювлаш йолча дунен халкъашта юкъерча монополеша а хIаьта иштта ЮАР-ерча, Родезерча, Малхбузен Европерча НАТО спецслужбаша а телача заданегIа къайлагIа тIахьехаш латт Африке нах боабе бокъо яларах дукхха ахчаш нийде ловраш. Кепайоазоно белгалдоаккх, Нигерера сепаратистски болам ший хана малхбузехьарча державашеи НАТО-рча цар организацешеи чIоагIIа хьал а лоацаш хьахинна хилар.

ДАККА, 16 ноябрь. (ТАСС). Укх тIеххьарча кIирашка Джессора районерча (Бангладеш) Кешабпур яхача моттиге бахача наха халданза чухьелх маймалий дукхха Iулаш. Цу хьайбаша хIалакду дIадийна дуген баьцадаараши, царна наькъа тIа духхьала мел нийсденна хIама Iошаьрду.

Наха къаьстта сахьувзадеш гIулакх да, маймалаша бераш лечкъа а деш, гаьнаш тIарча шоай моттигашка дIахьуладеш хилар.

Кхайканза уха хьаьший совцабе гIерташ моттиге бахача наха чакхдоахача гIулакхий хIанзалца хьа аьттув баьнабац. Маймалаш дика вIашагIкхийтта да, доккхий Iулаш цхьана а долаш цхьан моттигера кхыча моттиге ух, шоаш Iеча моттигашкара шоаш аракховса аьнна цхьа бахьан а нах тохабелча, дорхделе юхалат.

БРЮССЕЛЬ, 16 ноябрь. (ТАСС). Укхаза чакхбаьннаб европейски кхерамзленнеи цхьана гIулакхаш леладараи тIехьарча Дунен халкъашта юкъерча комитета аргIанарча сессе болх. Цига дакъа лаьцар континента тхьо совгIча мехкарча, цу даькъе СССР-ерча а, къамий комитеташеи группашеи, дунен халкъашта юкъерча итт организацерча викалаша.

Сессе дакъа лаьцараша тIаийцача заявлене тIа хьакхайкаду, кхохкам кIаьдбелга кIоаргдареи шердареи процессана шоаш раьза хилар.

Дунен халкъашта юкъерча комитето хьакхайкадир, Европе кхохкам кIаьдбареи цхьана гIулакхаш леладареи процессаш дIахо дегIакхувлара дешаш дувцар духьа шерраченн дукхха викалаш болчен общественни низий ассамблея гулъяра ше тIехьа хилар.

ЯПОНЕРЧА СССР ПОСОЛЬСТВАНА ДУХЬАЛАРА ПРОВОКАЦИ

ТОКИО, 15 ноябрь. (ТАСС). Японерча СССР посольства официальни протест кхайкаьнай Японе кхыча мехкашцарча гIулакхий министерствага ультраьрдехьарча троцкистски организаце членаш Токиорча советски посольства болх беча цIеношка чу а лийлха, цига дов гIоттадарца дувзденна. Посольства территоре тIа лелхаш йола коачал чуйоалла шуша кхессай.

Японе правительства тахан бехказло йийхай советски посольства территориальни бIарччал толхаярах. Японе общественни кхерамзлен комиссе заявлене тIа хьакхайкаду, «посольствана чухьийлхача дакъа лоацаш хинна экстремисташ лийца хилар».

НАЦИОНАЛИЗМАНЕИ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМАНЕИ ЮКЪЕ МАШАР ХУРГБАЦ

В. И. Ленина шиӣ революционни гIулакхаш дIадолалаьча юххье денз дерригача къамех болча болхлоша социализм бахьан долаш толаме къовсам лоаттабара хиланза дарг-доаца хьал лаьрхIад пролетарски интернационализмах. В. И. Ленина даим белгалдаьхад, ховшшехьа а къамашта юкъе моастагIал дехкаш, болхлой класса мутIарий цхьоагIо йохаеш йола буржуазни национализма идеологи къахьегача наха кхераме хилар.

В. И. Ленина кулгалца большевикаша хоадамболлаш къовсам лоаттабаьб парте марксистски, Iилман ларда тIа бакъъаьча программана духьала хиннача бундовцашта, кавказски меньшевикашта, украински националисташта, троцкисташта, II Интернационала оппортунистически лидерашта духьала. Буржуазни национализми шовинизми йохаяра хоадамболлаш дола хьал, Россе буржуазно - демократически социалистически революци котъяккхар духьа лоаттабаьча къовсаме къахьега нах интернациональни кхогабара лоархIамегIара документ хилар къамий дешах йолча ленински теорехи парте программахи. КIоарга интернациональни свлаш долаши, цхьабакъда, дегIаухача хIанзалца Iалаьмате дукха духьаленаш хьалхашка ниттви дола эрсийн мехкарча цхьчен халкъий доттагIал тахан социальни ларда тIа чIоагIдала доладеннад, эгтара лирагIа долча тохкамех чакхдаьннад.

Сийлахь - йоккхача революце цIаккха а ца айденнача тайпара чIоагIа айдир парте ленински къамий политика дег тIара къоабалъеш хиннача наьха политически хьинар.

Цхьабакъда советски строй чIоагIъелга, керда вахари къамий керда юкъмоттигаши хьаелга классови моастагIашца лира къовсам а лоаттабеш дора. Доалера яьхача эксплуататорски классаша шоай низ кхоачар дора шоай къамашта керте отта, хьалхагIа къамашта юкъе лаьтта моастагIал чIоагIде гIерташ, ший дохьаж доаллача фуна цу хана кIийле кхрайоагIаш хиннача национализма «тамашийна боккхача низага» чIоагIа дог а доахаш.

Хьалха хиннача паччахьа импере йистошка мехка къамий районаш Советски Россех фуннагIа-моллагIа даь а дIакъоастае гIийрта «къамий советаши» «правительстваши» вIашагIъювхкаш хиннача эксплуататорски классаша еча чIоагIача духьаленна тIаIувттадора социалистически революци. Масала, Къилбаседа Кавказе вIашагIъеллаяр вьла Р. Капланов, мехкдаьтта промышленник Т. Чермоев, говраш лелаеча завода да П. Коцоев, помещик - клерикал имам Н. Гоцинский, националист-монархист В. Джабагиев, кхыбела Къилбасела Кавказа халкъий «викалаш» керте этта «Терско-Дагестански» олаш хинна националистически правительство.

Цу «правительства» лерхIар ерригача Къилбаседа Кавказе дсал де меттел, бусалба дына керте лаьттача реакционерех кIа а кхийтта «гIоазота» — «гаьвурашта», ды боацача большевикашта духьаларча дына тIема фронт дикка шерье а султански Турце доал тIадоаладе а. ХIаьта клерикалаша сатувсар феодальни Турце протекторат а йолаш йолча шерIий монархега.

Iалаьмате дукха руэкъа долаш йолча Кавказа дукхха ха хьалхагIа денз чIоагIа тIакхувш хинаб Турецки империалисташ. Панисламски идея чакхъяккха — дерига бусалба халкъаш Оттамански империе Iаьдала кIал цийцеи болатацен вIашагIтэха гIертар Турцена доал даьраш. Цхьатарра ды бола Кавказа лоамарой, цар доккхийн дIаьхийн лаьтташ фуннагIа-моллагIа деь а шоай бе дохха гIертар уж.

Советски Iаьдал чIоагIдара, националистически зуламий овлаш тедара, ленински къамий политика чакхъяккхара клерикалашца, буржуазни националисташца лира къовсам лоаттабе бийзар коммунистически партийни организацей, марксистий - ленинций, Сийлахь - боккхача Октябра идеяш еза йолаш мел барий.

Интернационализмаи национализман позицеш тIа лаьттача общественни низаша чIоагIа къовсам лоаттабаьча керттерча проблемаех цаI яр къамий паччахьалкхе хьаяра проблема. Лоаман общественни уйлан хьалхалаттача викалаша дег тIара хьал а лоацар, га а доаккхар халкъаш шоай мукъагIа доахадара ленински принципа, дика кхеза а бора, нийса дIа а бовзийтар бIарчча цаI йолча дукккача къамий социалистически пролетарски паччахьалкхен доазонел чухьа къамийн народностийн шоай лоIамера союз вIашагIйоллара лоархIам.

Цу тайпара Iилман ларда тIа кхетадеш дола дош, масаза а санна, халкъаш вIашагIкъестаделга, вIашлухьалъувттаделга, тоIадаь доахкадела хьашт долаш болча националистийн клерикалийн политикаца цхьанна а оагIорахьара тарлуш дацар, дорха атэка йолайир цар Кавказа халкъий проблемеи уж шоай мукъагIа дахара советски методи ленински большевистски хьисапе кхетаяра духьала, коммунистий идеяш халкъашта хьалхашка шоай хурдаь бIехъеи нийрчаяхеи гIертар уж. Царизм йолча хана халкъаш шоай мукъагIа дахарах дола дош кхыметтел оттале а ца юхьаши Хайна йолча правительствагара «культурии-къаман автономи» мара ца ехаш хиннача буржуазе хIана, «ший лоIамера бусалба» паччахьалкхе хьаяра харц лозунг а кхайкаеш, Советски Россех уж дIакъоастаделтен Советски Iаьдала меттел «къамий» буржуазни «демократи» оттаелген дIадехар.

Царна вIалла а мецаш дацар Советски Iаьдало халкъашта бокъонца йола социальнии къамеия паргIато кхайкаяр, къамаши народносташи, шоай къаман паччахьалкхел хьа а кхоллаш, шоай лоIамеча союзе вIашагIа а детталуш, шоай лоIаме дахара бокъо гIулакхашца чакхъяха доладалар. «Къамаш» хIалак хургда яхаш провокацеш йоаржайора цар, уж «кIалхардахара» тIахьехар, беррига «бусалба нах шоай лоIаме бутилга» дIадехар, уж цхьана вIашагIа а теха, царна тIа шоай доал оттадар духьа.

Большевикашеи царца оагIув лаьцача парте боацача революционерашеи наха юкъе боккха хьехамеи идеологически болх бир къаман буржуазе, феодальнии клерикальнии элементий реакционни гIулакхаш юхатохара, хьаллоацар къамий советски автономеш хьаярен дукккача къамех латтача болхлойи ахархойи бIарччача цхьан социалистически паччахьалкхене уж вIашагIтохара принцип. Цу цхьан ханна юхатехар халкъий къаман башхалонаш теркалъянзеи къамий республикаш хьаянзеи яр ца хилар харцдеш хинна ультраэрдехьара нигилисташ.

Къилбаседа Кавказа къахьегамхошта интернациональнии атеистически кхетам балара хьинаре болх чакх а боахаш, большевистски организацеша шоай лоIаме бахара паргIатои лоархIам хьагойта ца Iеш, къахьегача наьха уйла Советски мехка дерригача къамийи народностийи къахьегамхошцара доттагIалеи вошалеи бувзамаш чIоагIдара тIаерзайора, шоай пропаганда беррига низ тIабохийтар, В. И. Ленина яьххача тайпара, «вай юкъарча формула шоллагIча деша: къамаш шоай лоIаме вIашагIкхетара». Цар хIара денна хьаллоаттадора ший хана Ф. Энгельса хьакхайкадаь — бокъонца йола интернациональни союз хила йиш яц цхьанне шоллагIчунна хьалхашкара шоай декхараш кхетадьча къамашта, «долче, шоаш дахилга, чурча гIулакхашка кортамукъа хулга, шоай автономи хулга интернационализма маIанца лоархIаш долча къамашта юкъе мара» яха бокъонца бакъдар.

СССР-е социализм хьалъеча юкъагIа Къилбаседа Кавказе кердача низаца баьржар лира классови къовсам, къамий деша буржуазнии пролетарскии мировоззренена юкъера къовсам.

ХIанз буржуазни националисташеи бусалба дын идеологашеи кхайкаеш хинна керттера лозунг 1917 шера яь Октябрьски переворот «законагIа ца хилари» коммунизма идеяш бусалба наха юкъе «къоабалъеи ца хилари» дар. Социализмана духьала «Мухьмадпайхамара тIехье» «гIоазот» а дийхка гIоттаярга догдоахаш бар уж. Цхьан молла, «дезача КъорIа тIара да» аьнна, рузане баьхкарашка хьакхайкадар, «коммунизмахи интернационализмахи йола шоай идея а тIехьа большевиканй хьехам шарIийна духьала ба», аьнна.

Социализми СССР халкъий ленински доттагIали бухдаккхара тIадерзадаь шоаш лелаеча контрреволюционни гIулакхашка буржуазно - националистически клерикальнии элементаш кхыметтел шоай хулчох лоамарой тешабе а гIертар, нагахьа санна кхыча бусалба паччахьалкхечашца Советий «дов даьнна моттиг хуле», царгахьа довла деза, «цIеча мунапакъашкахьа а даьнна латарца шиӣ сий доаде мегаргдац», «дукха къамаш цхьана вIашагIа а кхийта, бIарчча цхьа низ а баь духьалъотта деза вай бусалба наьха юкъарча моастагIчоа» яхаш.

Буржуазни национализманеи бусалба дынеи керте лаьттарий эхь доаца дегалал хьагучаяккхар Iалаьмате боккхача лоархIаме дар вай мехкарча лоаман къахьегамхошта патриотически, атеистически, интернациональни кхетам балара.

Буржуазно - националистически идеологе овлаш тедара, къахьегача наха интернациональни кхетам балара боккхача лоархIаме яр панисламисташа кIиръяь йоаржаеш хиннача, Iилманна духьаларча, къамий дын теорешта духьала яь марксистско-ленински критика. Панисламизма идеологаша йоахар, къам хьахилара мотт, ды, оамалаш, хьашташ цхьатара хиланза а даргдац, хIаьта цу гIулакха еррига Россера бусалба нах бIарчча цхьа къам а да.

Ший буржуазно - националистически чулоацам бокъонца ше мабарра хьахьоккхаш хинна из «теори» хьагучаяьккхар большевикаша - ленинцаша къаман хьакъехьара, къам яхар — из исторически вIаштIехьа а яьнна дIаэтта, экономически вахар, территори, мотт юкъара хилара ларда тIа хьахинна, къаман культура юкъара хиларца белгалйоалаш йола наьха чIоагIа общность хиларах бола марксистско-ленински хьехам цунна духьала а оттабаь.

Панисламизмо къамашта луш йолча белгалон социальни маIан — буржуазни къамашта юкъера классови антагонизм къайлакхухьилга, къахьегамхой империализмаца лоаттабеча революционни къовсама тIера дIатувлабелга, классови хьаштел дезагIа къаман хьашташ лоархIилга.

СССР-е социализм хьалъеш хинна шераш къамий деша шоайла машар боацаш йола ши мировоззрени — буржуазни национализми пролетарски интернационализми — эггара лирагIча тайпара вIашкаккхохкаенна шераш дар. Шин идеологена юкъе латтача цу лирача къовсаме пролетариата идеологе йиза котало йоаккх.

Л. АЛЛАХВЕРДЯН,
Грозненски мехкдаьтта института доцент.

БОЛХ ДИКАГIА ЛЕЛАРГБАР...

Сатесса ха я. Горячеводски бурув тохара балхий управлене контора йисте каст-каста автобусаш сец. Иистеьнийн бийсанара смена. Цхьабакъда, цIабаха сихлуш бац бурув деттараш. Чакхьяьннача сменагIа баьча балхах лаьца дIахьа дувцаш ба уж. Укхаза, конторе кхийтар тхох производственни гIулакхдара база проектно - ремонтни цеха начальник, цеха партийни организаце секретарь Калушин Василий Яковлевич.

— Участок аттагIчарех яц, дувц Василий Яковлевича, тха коллектива декхар буровойшка цахаддаш болх байтилга да.

— Дукха дика нах ба цехе къахьегаш. Цех юххьанца денз укхаза хьае йийзар тха,— яхаш дувц воккхагIча инженер - механика Левков Александр Владимировича, —лоацача хана тхоай низаца хьалье йийзар тха трубо - наверточни, механически цех. Цехе цIена, сирда я.

А. В. Левков юххьанца монтер волаш балха вера бурув тохара балхий управлене. Цул тIехьагIа слесара болх беш хилар. Балха тIера ца воалаш Грозненски мехкдаьтта техникум яьккхар цо. Укхаза тхона оьйзар ялхлагIча разряда токарь Винenvelope Валентин Григорьевич. Цунна, керттерча даьхе, сихха кхоачашде деза заказаш тел. Шийна тIадилла гIулакх сиха а, дика а кхоачашду цо.

Балха тIа тIехдика хьоккамаш доахаш хиларца белгальяннаб токараш Юрий Репин, Николай Гашин, Олег Серкин, Николай Светличный, Шамхан Мочигов, фрезеровщик Геннадий Гранов.

Гаьна йоацаш я Кибалка Иван Тимофеевича кулгалдеш йола вышкомонтажнии цех.

Къаьстта белгалбсах цо дика къахьегаш вола бригадир коммунист Имнеев Супьян, вышкомонтажникаш Бакаев Iалауди, Давитмурзаев Мовлад, сварщикаш Кузнецов Михаил, иштта кхыбараш а.

Укх шера ялх буровой хьалъе аьнна тIанийца декхараш толамца кхоачашдеш да. Укх деношка яь йоаккхаш я пхелагIа буровой. Болх кхы а дикагIа леларгболаш бар наькъашта эша жагIа хьакхаьа самосвалаш яларе. ХIара денна 10 самосвал яла езаш йолча «Грознефть» объединене цхьацца дола ди доагIа цхьаккха ца яйташ а. Дукха жагIа, 5000 кубометр, дIабаьха безаш ба № 68 йолча буровой. Из гIулакх йоачан йолаялалехьа дича бакъахьа дар.

З. РАИСОВА.

СУРТА ТIА: Ленинградски В. И. Ленина цIерагIа атомни электростанци.
М. БЛОХИНЕИ С. СМОЛЬСКЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ТАХАН РАКЕТНИ БIУНИ АРТИЛЛЕРЕИ ДИ

СУРТА ТIА: воккхагIа вола лейтенант Смакотин «I-гIча класса специалист» яха звание кхха экзамен дIаяла кийчлуча лейтенанта Таптыгина новкъостал деш ва.
А. ОВЧИННИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Кердача толамашка кхача гIерташ

КПСС XXIV съезда, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий решенеш вахара юкъехкхуьаш юртбоахама продукци йоаккхаши из паччахьалкхенга йоххаши цхьанца толамаш даьхад тха района юрта боахама къахьегамхоша.

1972 — 1973 шерашкарча Iай хьайбай продукци йоаккхилген кийчъелген алсамдаккхар духьа яьржача Еррисоюзни яхьа юкъе а баха башха дика хьоккамаш дахарах КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ, ЦК ЦIе байракхи пхи эзар сом ахчан премии елар района къахьегамхошта. хIаьта укх къоастамбеча шера юртбоахама культурай дика хьувкъам кхебарах КПСС обкома, республика Министрий Совета, облсовпрофа ЦIе байракх елар. Района дукккача совхозий коллективаш памятни байракхаща, ахчан премещца белгальяьхар.

1970 шераца нийсдича ийслагIча пятилетка дIадахача дийнех хIара шера гурахьа дийнача ялата хьувкъам шозза дуккхагIа баьккхаб, хьажкIий— 2,5-зза, сомий—шинел дукхагIа, баьцадаарий, — кхозза, шекара свекла — 1,5-зза дукхагIа. Дикка дукхагIа я йоаккха хьайбай продукци а, иштта: дулх — шозза, шура— 25 процент.

ИйслагIча пятилетка ер диълагIа шу бокъонца къоастамбу шу хинна а хиннад тха района юрта боахама болхлошта. Иштта, 8451 гектара тIара социалистически декхарагIа 18,5 эзар тонн даккха дезаш хиннача 20 эзар тонн совгIа ялат даьккхар. Пятилетка тIеххьарча шерашка кIай мукки хIара гектара тIара 25—27 центнер, хьажкIаш — 30—35 центнер чуэц районе.

Укх шера итт бетта, шера халкъбоахама планал дуккха совгIа долаш ялат — 7300 тонн, баьцадаараш — 15 эзар тонн, сом — 8 эзар тонн дIабеннаб паччахьалкхенна.

Толамаш даьхад «Новосельский», «Орджоникидзевский» совхозий коллективаша. Иштта, новосельцаша паччахьалкхенна ялати баьцадаараши дIадалара, хIаьта орджоникидзевцаша — ялати, соми дIабалара пятилетка халкъбоахама планаш кхоачашъяьй. Дика хьоккамаш даьхад паччахьалкхенна ялат дIалуш «Лермонтовский» совхоза коллективо, хIаьта ялати баьцадаараши дIалуш — «Овощевод» совхоза, шекара свекла — «Самашкинский» совхоза болхлоша.

Къоастамбу шу хьинарерча къахьегамца белгалдоакх района хьайбаш лeладераша а. Толамца кхоачашъяьй цар паччахьалкхенна шура, дулх, фуаш, тха дIададара укх шерара халкъбоахама планаш. Иштта, итт бетта планал совгIа дулх— 117,7 тонн, шура — 274 тонн дукхагIа ехкай, хIаьта фуаш дохкара социалистически декхараш — 107 процент, тха— 125 процент кхоачашдаьд.

ТIайоагIаш латт хьайбаш леладерашта геттара бекктокхаме йола ха — Iа. Цу ханага кийчо ярга хьежжа хургья тIехьа тIайоагIача хана хьайбашкара йоаккхаргйола продукци. Из кхета а деш хьайбаш чусоцадара мамогта дикагIа кийчо е безам болаш къахьийгар. ХIаьта шоаш дагадаьцар кхоачаш а дир. Дика лард еллай хьайбаш Iан замалахьа чусоцадаь лоаттадара.

ЦхьайттлагIа ноябрь тIакхоачаш совхозашка Iалашдаьд гIожа доакъар — 12 эзар тонн, моша — 40 эзар тонн. ДIадахача шера Iалашдаь хиначул дуккха дукхагIа да из.

Тха района фермай болхлоша паччахьалкхенна хьайбай продукци дIаялара укх шера шоаш тIанийца декхараш кхоачашдергхиларах шеко яц.

Укх къоастамбеча шера района хьайбаш леладерашта юкъе яьржача яхье хьалха ба: «Самашкинский» совхозера доаркаш Газиева Банату, Кантаева Азман, «Лермонтовский» совхозера доаркаш Арсаева Малиша, Дебирова Зура, Майрбекова АсмаI, Арсанова Арубика, «Самашкинский» совхозера хьакхарч лелаераш Ведут Мария, Панкова Вера, цу совхозера бежа Iу Кагиров Салман, «Лермонтовский» совхоза бежа Iу Альмурзаев Ширвани. ХIара гектара тIара эггара дукхагIа кIа чуийцад «Новосельский» совхоза кхаш леладераша (совхоза директор А. Г. Хариков, керттера агроном Б. А. Рыбаловлев). 315 гектарах хIаране тIара 40,5 центнер кIа чуийцад цар! ХьажкIаш лелаерашта юкъе къаьстта дика хьувкъам чубера «Орджоникидзевский» совхозерча Чегарбиев Лечас, «Лермонтовский» совхозерча Чагаев Iимрана, Матаев Берсас, Захаев Лечас, Губиев Султана. ХIара гектара тIара 50 центнер совгIа фуалъяьха хьажкIаш чуера царех хIаране, хIаьта «Самашкинский» совхозерча звеньевойс Хачараев Ахьмада хий ца дехкача 190 гектар кхай тIара 6650 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуера. Из а дика толам ба.

Дукха хIама дисадац шекара свекла чуя. ХIанзле толамца кхоачашъяьй из культура паччахьалкхенна дIаялара халкъбоахама план. Из толам боаккхаш хьинаре дакъа лаьцар шекара свекла лелаеча «Самашкинский» совхозерча Экаргова Саждата, Нацурова Мамлука, Магомадов Ризвана. Иштта, Ризвана хIара гектара тIара 720 центнер хьувкъам чубера, хIаьта Саждатен Мамлукаси хIаране — 530 центнер совгIа.

Дика къахьийгар баьцадаараш кхедеча Эльмурзаев Саид-Ахьмада, Волкогонова Надеждас, Муртазова Марусяс, Чапханов Хьасана, Чегербиев Мохьмада, кхычар. ТIанийцача социалистически декхарел дуккха дукхагIа хьувкъам кхе а баь чубера царех хIаране.

Шерра доаржадаь дIахьош да хIанз районе кхашкара балхаш. Чуэцаш латт тIеххьара юрта боахама культураш, дIахо дIахьош да паччахьалкхенна ялат дIалуга, тешамегIа хилийта гIерташ йоллаш я тIадоагIача шера чуэцаргйолча культурашта лард.

Дика къахьега, толамаш даха доккха новкъостал ду района юрта боахама болхлошта социалистически яхьо. Урусмартановцашца яхь лелаю тха района къахьегамхоша. Дерригa ду яхье яьннача районашкарча юрта боахама болхлоша котало яккха гIерташ. ХIаьта кхаь квартале баьча балха яьча итого хьахьокх социалистически яхье хьалха тха района къахьегамхой болга. Иштта, паччахьалкхенна дулх дIадалара кхаь квартала халкъбоахама план — 105 процент, шура — 107 процент, фуаш — 115 процент, тха — 125 процент кхоачашъяьй урусмартановцаша, хIаьта ачхой-мартановцаша — дулх дIадалара кхаь квартала план — 112 процент, шура — 110 процент, фуаш — 107 процент, тха—125 процент кхоачашъяьй. Гурахьа дийна ялат — 21,1 центнери фуалъяьха хьажкIаш — 37 центнери чуера хIара гектара тIара тха кхаш леладераша, урусмартановцаша — гурахьа дийна ялат — 17,5 центнер, фуалъяьха хьажкIаш — 34,6 центнер.

ИйслагIча пятилетка кхоалагIчен укх диълагIчеи шерашка хьалхашка латта декхараш тIеххкхоачашдеш даьхача толамаша 1 миллион 500 эзар сом пайда баьб района. Цу гIулакхо торо хулийтаргья дIахо йодача хана юрташка бахача наьха бытови хьалаш дикка тоаде, юрташка керда гIишлош хьалье, кхыдар де.

Яхье яьккха котало чIоагIъе гIерташ, кердача толамашка кхача безам болаш низ, хьинар кхо ца деш къахьегаш ба хIанз района кхаш, хьайбаш леладераш. ХIаьта шоашта хьалхашка латта декхараш цар толамца кхоачашдергхиларах шеко яц са.

А. ВОРОНКИН,
КПСС Ачхой - Мартановски райкома хьалхара секретарь.

ТIЕХЬА ХIАНА ЮС ЗАВОД?

План а социалистически декхараш а кхоачаш ца деш хьайоагIа Малгобекски кирпични завод. Укх шера итт бетта 5135 эзар кирпишк хьае езача цу предприяте коллективо 3438 эзар кирпишк мара арахийцац. ПланагIа 1667 эзар кирпишк дIаяла езаш йисай паччахьалкхенна. Цо дIа ца луш йисача кирпичашах бIаь квартира йола цIа хьалде йиш я.

Продукци маьхал яккхара план 84 процент мара кхоачашъяьяц укхаза. ДIадахача шераца нийсдича из 77 процент мара яц. ХIаьта малагIа да завод иштта тIехьа юсаш хилара бахьан.

— ГIомарца а жагIа нийслу, — яхаш дувц 18 шера укхаза болх беш йолча Гадиева Анна Сергеевнас, — каст-каста сеца латташ хул гIум, кIор, лоабат вIашагIъэбара йола приспособленеш. ТIеххьарча хана шиек ца хилар бахьан долаш кIор вIалла тоха а тохац бедалах. Бетта цкъа-шозза лоабат доацаш болх сеца латт. Скреперaш къьна я, болхлой тоъац.

Къамаьла юкъе воагIа шоллагIча обработка цеха болхло Алероев Яхья.

—ТоъаI ха я наладчикаш вз болх бу. ХIаьта тахан, шоана бIаргагучча тайпара лоабат вIашагIъэбеча латт со, укхаза болх беш вола новкъост балха хьа ца вар бахьан долаш. Болхлой, дика специалисташ тоъаш бац еррига заводе а.

Социалистически яхь вIаштIехьъяьккхаяц заводе. ДуккхагIбоча болхлошта заводо план кхоачаш ца елга а хац.

Шоай балха итогаш йоаш формовочни отделене болхлошта а. Хьокхамий доска-м да цехе, цхьабакъда, йоазув наггахьа мара хилац цу тIа.

Завода кулгалхоща, профсоюзни организаце йоакхо яц болхлой вахара хьалаш тоадара. Канализаци ца хилар бахьан долаш болх беш яц бани. Заводе цIеча уголоке духхьал гIандаши истолаши мара хIама дац. Делкъийга салоIача хана хIара болхлохьо керда газет, журнал деша безам ба-ле а уж доацаш да.

Заводе дерригa балхаш дIа-па дац аьнна кулг-кара деш ду. КхоачамхIлал яц вагонеткаш. Яраш а тишъенна, пайда-на йоацача яьнай. Завода территоре тIа дуккхача хана доаз латт электролафет. Из 1973 шера 3600 сом а дехна ийцай предприяте.

Предприяте балха волча 110 сагах укх шера 100 хувцаеннав. Цох мел доккха за даьнад кхетадеш ма дий.

Кхы а дукха да предприяте план кхоачаш ца яра бахьанаш. Царех цаI да балха хьа а юха цIа а болхлой кхувлара гIулакх геттара во вIаштIехьдаьккхалга. Укхаза балха ухараш гонахьарча юрташка баха нах ба. IуйрийнА хьаара а баьле, дукха машинага хьежаш а лаьтте кха чуболх цхьацца бараш, вожаш моллагIча нийсеннача транспорта балха боагIа.

Сушильни камерашка хIара сменагIа йокъаяийта дIачувилла еза 15 эзар совгIа кирпишк. ДIачуюллар хIара сменагIа 10—11 эзар кирпишк мара яц. Вож эша, кирпишк дIачуйилла ялале хьалха дIачуйиллар сов йокъа а лий эттiйох. Пхи сушильни камера вIалла болх беш а яц. Царна ремонт е езаш а, кердача тайпара уж тоае еза я.

Геттара хала я кирпишк йоттача пишка тIа болх беш болча кхалнаха. Укхаза цар хьалботта беза шолха итт пен, кирпишк йокъаенначул тIехьагIа дIа-хьа довх уж пенаш. Ятта яьнна кирпишк дIа араяьккхий йоттаю. Геттара йайхачара цкъаьннахьа шийлача араяьккхача ниттIа нийттIе пайдана йоацача йоал кирпишк.

Предприяте я ала дезаш яц электрически механически службаш. Оборудоваш тах, болх сеца латташ дукха ха йоаккх, арахеза кирпишк брак йолаш хул. Дукхаьл ер шу доладелча гIоне 50 эзар брак хинна кирпишк яьккхийнай предприяте.

Завода кулгалхоща лоацача хана новкъостал де деза горисполкомо пхе шера план предприяте шиi ханнахьа кхоачашъе вIаштIехьдалийта.

А. САГОВ.

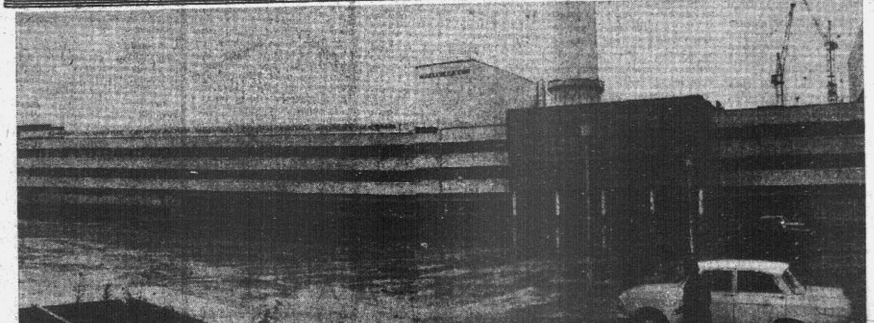

СССР-а иттлагIча пятилетка керттера дош—эффективность

БIарчча хьаийцача СССР халкъа боахамера а белгала аьлча, аграрни сферера а эффективностен дикален дешаш хьалхарча плане отт къаьстта а хIанз, мохк, ийслагIа пхе шера план кхоачаш а яь, керда пхи шу — 1976 — 1980 шераш дIадоладе кийчлуча хана.

Дунен тIа эггара боккхагIбола юрта боахам хьабаь вай мохк аграрни производства эффективноста боарамга диллача хIанз а тIехьабус дукхагIа дегIадаьхкача Малхбузен Европа мехкели Къилбаседен Америкали.

Мел тамаш йолаш хете а, дош цу тайпара оттадаро ше а дукккха хIамаш дувц: хIанзчул массехк итташ шераш хьалхагIа СССР-ен Малхбузени юрта боахама эффективноста боарамаш вIаши нийсларах дола къамаьл хетаргахьа мара хила йиш йолаш мичадар. Дицде дезац, 20—30-ча шерашка, дегIаенача Малхбузен юрта боахам чIоагIа дегIаухачен кIоарга специализаци ечен дIаккхаьчача хана, советски ахархоех дукхагIбараш, мадарра аьлча, натуральни боахам лелабеш хинна хилар: техника йоацаш (1928 шера мехка хиннараш, масала, еррига а ялаташ чуэпа ши комбайн мара яцар), агрохимеи юртбоахама Iилман новкъостал доацаш. Советски юрта коллективизаци яро йиш хилийтар лоацача хана патриархальни тIехьадисачара боахам лелабара толашагIа йолча хIанзарча способага кхоачаш гIа баккха. Аграрни сферага йоккхий паччахьалкхен вложенеш дIаяхийтаро, 1965 шерагара денз хьадоладенна укх тIеххьарча итт шера хьинаре гIулакхаш чакхдахаро, халкъа лоархIамегIа долча даькъа интенсификаци яра оттаьча программо — цу дерригача хIамаша лоацдир дегIаенача Малхбузенал тIехьадисар. Лоацдир, цхьабакъда, юкъера юкъ цIенъяь дIаяккханзар. ХIаьта а хIанз цига дIакхоачаш латт гIулакх.

Бакъдар аьлча, цу хьакъехьа деча къамаьла юкъера «лоархIамах» хетар цIендаь дIадаккха доагIа (даккха а деза!). ХIанз деш дола къамаьл Советски Союз фуннагIа-моллагIа даь а «тIехьаккхен хьалхаялеза, масала, США-л е скандинавел яхаш дац. Керттердар сенах латт аьлча, из латт, шиӣ гражданий вахара боарам тешшаме лакхлулга Iалашде, паьха кхачан структура тоае, къахьегамеи бытен хьалашка диллача юрти городи вIаши гаргайнга мохк гIертарах. Цун тIадерзадаь хургда иттлагIча пятилетке юрта боахама болхлой низаш а. Иштта теркалде деза уж проблемаш къоастаелга аграрни сфере балха бараш дIахо кIезигбарца цхьана хила дезаш хилар. Советски Союзе юртбоахама производство алсамъялга духхьал пудухьа хургда дIадувлаьтташ дукхагIа хилийтара чотахчул дукхагIа хьувкъам лакхбара, лаьттан беркат совдаккхара, лаьтта леладарен индустриализированни хьайбай боахам лелабарен юкъара культура лакхъяра чотах.

ХIанзле а дувца йиш йолаш да иттлагIча пятилетке (1976 — 1980 ш. ш.) юрта боахама эффективность лакхъяра хьаддача параметрех.

Капитальни вложенеш хьалхагIа а санна дукхагIа дIаухийтаргья экономика аграрни секторга. Масала, алхха Российски Федераце Iаьржа доацача лаьттай зонерча юрта боахама модернизаци ярга цу пхе шера дIадахийта лерхI 35 миллиард сом. ВIаши нийсъяр духьа йоалаергья вай дIадахача пхе шера беррнгача мехка юрта боахамга дIаяхийтача капитальни вложеней хьакъехьара даннеш:

— 1961 — 1965 шераш — 48,6 миллиард сом,
— 1966 — 1970 шераш — 81,9 миллиард сом,
— 1971—1975 шераш (план) — 128,9 миллиард сом.

ХIаьта механизацех лаьца аьлча, укхаза керттера низ тIабохийтаргба «машиний системах» хьаяра: дукхагIа арахецаргья низ болашагIа, энерги дукхагIа йоалла техника.

ИттлагIча пятилетке шерлургья, дагадоххарагIа аьлча, тахан а тIехьа шийна нийсса дунен тIа кхы цхьаькха йоаца мелиоративни балхий масштаб. ХIанз практически мелиораце чулаьцай мехка еррига районаш. Хьаеш я Поволжьяи Украина къулбехьерчеи хий дехкача лаьтташкара тешшаме ялат доаха йоккхий зонаш (хIаьта ялат — вай мехка юрта боахама эггара хьалхара проблема). Ер пятилетка йолаеннача юххье СССР колхозашкеи совхозашкеи 11 миллион гектар гаргга хий дехкеи 8,3 миллион гектар докъадаьи лаьтташ дар. ИйслагIча пятилетка хьалхарча кхаь шера оборота юкъедоаладаьд 2,3 миллион гектар хий дехкеи 2,5 миллион гектар докъадаьи лаьтташ. ИIаьххача хана оттаеча лаьтта карадерзадара программагIа лаьрхIад (укхаза иттлагIча пятилеткал кIезигa гаьна довла дезаргда вай) мелиораци яь лаьтташ 1985 шерале 48 миллион гектарага дIакхоачаде, царех хий дехка лаьтташ ахаш хургда — 21 миллион гектар.

ЧIоагIа дегIаухаргья химически удобреней индустри: иттлагIа пятилетка чакхйоалаш шера 120 миллион тоннал кIезигагIа йоацаш искусственни удобренеш кхоачаргья юрта боахамга. ВIаши нийсъяра: 1970 шера — 46 миллион тонн, 1973 шера — 60, 1975 шера планови задани — 75 миллион тонн.

Эффективность лакхъяра тIаберзабаьча наькъо дIадехаргда производство вIаш тIехьъяккхарен юрта боахама кулгалдара системa эргайоахаш тоаярен керда формаш юкъейоалаелга.

Лев ВОСКРЕСЕНСКИЙ,
АПН экономически комментатор.

ДИКА ЛОРАЮ ТЕХНИКА

Гуракхь ду дукхагIдола кхашкара балхаш чакхдаьхна баьнна Грозненски районна юрта боахама кхахьегамхой. ХIанз царна хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI — біаьстан кхашкара балхаш шиі ханнахьа дІадоладара техника кийчъяр, из Іан замалахьа лоаттаелга дика вІаштIехьдаьккха чакхдаккхар да.

Техника мукх ца юаш лоаттаяра дукха даьд тIеххьарча хаца Грозненски района опытно - хьокхама боахаме (ОПХ). Мехмастерске коа техника лоаттаяра асфальт йилла, лаьрххIа майда яьй. Цига хIанз цхьан мугIарагIа дІаоттаяь латт ха бола культураш чуэцаш йола 13, хьажкIаш чуэца — 6 комбайн, сеялкаш, культиватораш, маккаш, кхыйола техника.

Тоаьчул тIехьагIа мукх юаргйоацаш даьтта а хьекха дІаоттаьй шоай комбайнаш механизатораша коммуниста Курмахадов Дауда, Курбанов Джамалдина, Махамаев Махама, ханал хьалха тоаяь ялкхай шиі трактор Мукуев Іаидарбека.

— Техника тоаяра лаьрххIа план оттаьй оаха, — йоах ОПХ керттерча инженера К. Л. Джабраилова. — Тоа а яь Іан замалахьа лоаттаяра шоай агрегаташ дІаоттаьь механизатораш, хIанз кхыйола техника тоаеш къахьегаш ба.

Дукха керда техника яйтай боахама укх шера — кхо «Нива» яха комбайн, шиъ низ бола Т—150 марка йола трактор, кхыяр.

— Кхашкара балхаш шиі ханнахьа чакхдахара доккха новкъостал дир тхона керда яйтача техника, — йоах кхерамзлен техника инженера Г. И. Мельникова, — Цу техникех мамогга дукхагIа пайда эцара тхоашта ховр-могар дергда оаха.

Лакхе цIи яьхачарел совгIа кхы а дукха ба ОПХ хьинаре къахьегаш, балха тIа дика хьоккамаш гойташ тракториста Алиев Махьмуд, Бугиев Халил. Юкъера лаьрхIача 2300—2400 гектар кIаьда оахам а даь 500—600 сом мах болаш 1,2—1,5 тонн доагора - смазочни материалаш кхояьй царех хIаране.

ХIара ди ме дала гаргагIерт Іа. Цунца цхьана шелал а йоагIаргья. ХIаьта Іан замалахьа механизатораштa йIайхача помещенешка болх белга вІаштIехьдаккха деза ОПХ кулгалхошта.

Р. ЗОЛОТАРЕВА,
халкъа тІахьожама Грозненски районни комитета член.

КЕРДА ДЕЗАЛАШ ХЬАХУЛ

Шовзткъеи шуринйта шу дийах Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце котало яьккха. Цу шерашка беррига вай мехка санна Іалаьмате доккхий хувцамаш хиннад Нохч - ГIалгIай республика халкъа боахама деррига доакъошка, нохчийн гIалгIайн сакхетаме эргадьнна хувцаденнад цар социально-экономически культурни вахар. Хьалха дІаяхача паччахьа хана гIанахьа а тIехьа дага из хиннар хIанз сомаха бакъ а хинна дІаэттад. Промышленни предприятешка, гIишлошъеча, транспорти организацешка, колхозашкеи, совхозашкеи дІаши тIера, безаме, Іимерза болаш къахьегаш ба итташ долча къамех нах. Паччахьа хана шоай тхов - кIийле мара ца йовзаш хинна нохчийн гIалгIайн кхалнах хIанз лораш, хьехархой, Іилман болхлой, механизатораш, водителаш, кхыча профессех маIача наха нийсса къахьегаш ба вай республика халкъа боахама тайп - тайпарча доакъошка. Цар массане а уйла цаI я: вай хьамсара Даьхе хозагIа, из болашагIа хилийтар, коммунизма материально - технически база хьалъяр.

Цхьабакъда из иштта дале а дІаяхача замах юхедиса нйрча гIулакхаш нийслу нохчаштен гIалгIаштен юкъе. Царех чIоагIа зе доал. ХIанзчул ах біаь шу хьалха кхыча къамех саг йоалаяь нохчой гIалгIай чIоагIа нйрча лоархIаш хиннав, къаьстта а во лоархIаш хиннад бусалба дынах йоаца саг йоалаяр. Цхьабакъда, общественни, культурни, социально - экономически вахаре дакъа лоацаш боацача нохчийн гIалгIайн кхалнах саг кхыча къамех сагага маьре яхай яха моттиг тхона дагадоагIачох хезаяц яхаш къоаноша дувцаш хезад сона. ХIанз вай вахаре дукха моттигаш нийслу эрсе, кхыча къамех йола саг йоалаяь е кхыча къамах болча нахага нохчо е гIалгIа маьре яха.

Укхаза са хьоахабе безам ба тха Экажкъонгий -Юрта баха ЦечоевгIар цхьа дезал. Казахстане вахаш волча хана С. Цечоева йоалаяьй карачаевка. Хьалха дІаяхача хана кхыча къамех йола саг йоалаяь нах бахаш юхебаха моттиг хан сонен сонен оалаш хиннад. Из ЦечоевгIар дезал дика бовзаш ба сона. Уж санна барта болаш бахаш дезал нагахьа бац тха юрта. Цар мехкарий кхийна маьре ихаб, карачаевка йолча сесага Мадинас шаьра гIалгIай мотт бувц, шашкхе хьаьнала къахьегаш хоза товш бахаш ба. ХIанз цар дезала дукха хьаьший, гаргара нах ба Карачаево-Черкесе.

Хьалха дІаяхача хана Іалаьмате чІоагIа эхь лоархІаш хиннад эрсе йоалаяр. Бусалба дына авторитеташа могадеш хиннадац из, нагахьа йоала а яь из кхыча къамах йола кхалсаг бусалба е мегача из чIоагIа маьлехьа дар, цхьабакъда из чакхдоалаш хIама дац яхаш хиннад цар. ЧIоагIа тамашийна истори да У. Ж. КостоевгIар дезала дар. Дай нанен доацаш зIамига волаш виса эрсий кІаьнк шоашта воI ве чуийцар цар, цIа дизза шортта дезал боллашехьа. Ахьмад аьнна цунах цIи а тилла шиі къонгех бочагIа из хеташ хьалхевир из У. Ж. Костоева. ХьатIаэттар Ахьмада саг йоалае еза ха. Эрсечо вав ва яхаш цуига саг яла тIера бацар дукха бараш. Цхьабакъда, безабеннача зIамсагон йоіон шоай бе деллар шоай нраз. ХIанз а тIехьа шоайла тIера, нраз долаш, хьаьнала къахьегаш бахаш ба уж. Из дезал интернациональни ба ала йиш я тешшаме. 1958—1960 шерашка Экажкъонгий- Юрта школе хьеха ера Донецкера Клавдия яха эрсий йоI. Из чIоагIа езаелар итт класс чакх а яьккха волча Д. Х. Костоева. Цар лерхIаш дар чакх ца далийтара чIоагIа оарцагIа баьлар тайпан, гаргара нах. Укхаза ше вахача юрта ше лерхIаш дар чакх ца даьнначул тIехьагIа шиі ха чакх а яьнна Донецке цІаяхача цунна тIехьа дІавахар Д. Костоев, шийна а езаш ше а везаш йола эрсий йоI йоалайир цо. Цига политехнически ВУЗ-е деша а ваха дика дешаш чакхъяьккхар цо институт. Цул тIехьагIа цар дезал хьожабаь бахийта вежарашха йолча Вьетнаме массехк шера советски специалисташца цхьана болх беш хилар. ХIанз Донецке дика товш, безаме бахаш ба из дезал.

Сийлахь-йоккха Октябрьски революци кот а яьккха Нохч - ГIалгIайчене Советски Іаьдал эттачул тIехьагIа дІаяхача замах юхедисача, хІанз вай заманца товш доацача гІулакхий овлаш теда даьлар. Овлаш докъаденна га санна докъалуш, цIенлуш дІадоалаш латт уж. Социалистически ларда тIа эргадьнна хувцаденнад нохчийн гIалгIайн социально - экономически, культурни вахар. ЦIенъенна дІайоалаш йицлуш латт къамаш къестадеш, парна юкъе юкъ ехкаш хинна ха.

Сона гаьна боацаш са лоалаха Іеш ба ДжугутхановгIар дезал. Кхо воIи цхьа йоIи да цар. Да гIалгIай нана эрсей да цу дезала. ЧIоагIа шоайла тIера, безаме болаш бахаш ба. Къонгаш эскаре гIулакх даь чакх а баьнна транспорте хьинаре къахьегаш ба, йоI медицински училища чакх а яьккха лорий системе Малгобеке болх беш я. Джугутханов Іалаудина шин воIо эрсий кхийлаб. Бокъонца бола интернациональни дезал ба уж. Цу дезалерча хIаране шеший моттиг хьалаьца халкъа боахама доакъошка хьаьнала, хьинаре къахьегаш ба уж.

Нохч - ГIалгIай гIишлошъеча управлене СМУ-9 дика йовзаш чIоагIа лоархIаш я социалистически яхье цахаддаш хьалха латтача каменщикий бригада бригадир Накаева Маржан. Цементни завод хьалъеча цхьана къахьегаш бола нохчий кхалсаги эрсий зIамсаги шоайла дезаделар. Цхьана вахар дилла лаьрхIар цар. Бокхий нах, Маржана гаргара нах дукхьала баьлар цо лерхIар чакх ца далийта, хIаьта а цар шиіне безам котбаьлар. Эрсий зIамсагага маьре а яха цхьан бригаде хьаьнала къахьегаш, городе Аргуне керда квартира а енна, безаме, тIера болаш бахаш ба уж.

Иштта бола интернациональни дезал сона бовзаш итташ ба нохчаштен гIалгIаштен юкъе. ДІаяхача замах юхедисача нйрчача гIулакхашца лира къовсам а лоаттабеш хьахинна ба уж.

Кердачо, халкъий доттагIал чIоагIдечо, уж гаргаозачо дына даьша мелла чIоагIа духьале йой а шийна шерра никъ белларгхиларах цхьаккха а шеко яц.

Б. КОСТОЕВ.

Чукотски къаман округ. Айон — Малхбоалеч-Сибирски форда тIара Чуански губа чу воаллача улла гIайре. 2000 квадратни километр гаргга йоккха я из. Айонерча дукха доакъар долча тундрай даьгIенашка саьрч леладе йоккхий торонаш я. ГIайрепе яр санна цIи йолча ннгарча поселке я мехка Къилбаседа - Малхбоалехьа дикагIа йолча саьрч леладеча «Энмитагино» яхача совхоза центральни усадьба. Боахама дукха саьрч леладераши чаьрайьйн орденаши медалаши тийнна ба. Совхоза поселке дикача цIеношка вахаш ва 450 саг. Тикаш, хIамаш тега мастерскеш, столови, больница я укхаза. ГIайрен тIа бахараштa лаьрхIа 10000 том йолаш библиотека я. хьалъяь йоалаш латт клуб. Саьрч леладерий бераш школе - интернате дешаш да.

СУРТА ТІА: 30 эзар совгIа сай ба совхозе.

ТАСС фотохроника.

Трактораш тоае йолаяьй

ХIара шера ханнахьа техника тоае дІаболалу «Гудермесский» совхозе. Иштта да укх шера а.

Кхашкара гуйран балхаш чакхдаьха ма баьллинге а, кхы хьем ца беш трактораш тоае болабелар совхоза механически мастерске болхлой.

ХьалхагIе а оттаьча планагIа поточно - узлови методах болх беш ба ремонтникаш. ХIанзле тоа а яь мастерскойра араялийтай 3 трактор. Укх деношка тоаяь яргйолаш я кхы а 3 трактор.

Механически мастерске болхлошта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Шоай дийнахьара балха нормаш дикка тIеххоачашъеш хиларца цу яхье хьалха латт слесарь Катаев Іаьла, токарь Спицын Федор, электрик Снапков Сергей, кхыбараш.

Шоай торонаш а лаьрхIа, мастерске ремонтникаша дош деннад 23-гIа февраль хьатIакхачалехьа кхашкара біаьстан балхаш ханнахьа дІадоладара мел эша техника кийча хилийта.

Р. МАЛЬСАГОВ.

Кхоачамбоацараш дІа а доахаш...

Кхоъ шурий - товарни ферма я «Гудермесский» совхозе. ИйслагIча пятилетка укх диъ-лагIча, къоастамбеча шера шоашта хьалхашка латта деккараш толамца кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяь къахьегаш я фермай коллективаш.

Яхьа итог кхаь бетта цкъа ю. Хьалхле яьккхача фермана совхоза карара кара тела Ше байракхи ахчан премии лу.

Шу доладелча денз яхьа итогашка хьежача гуш да хьалхарча кхаь бетта яхье кхотало Висембаев Виситтас кулгалдеча цхьоалагIча фермага хиннача. Цул тIехьагIа хьалхле Вагаев Іайнде кулгалдеча шоллагIча фермага кхаьчар. Цу хана денз хьалхара моттиг яккхарах луш йола карара кара тела совхоза Ше байракх даима шоашка йолаш хьабоалаш шоллагIча ферма хьайбаш леладераш.

Доаркашта юкъе яьржача яхье шу доладеннача хана денз хьалха Абдулаева Селихьат я. Цул дукха тIехьа ца бусаш болх бу Жасумова Патус, Шамурзаева Раятас, Балиева Кайпас, Чалаева Селихьата Царех хIаране юкъера лаьрхIача 2600 — 2800 килограмм шура яьккхай хIара кхоабача Іаттагара, шера планагIа 2150 килограмм яккха езаш хиннача.

Дика да Іайнден Виситтен кулгалдеча фермай коллективаша доаха толамаш а. Иштта халкъбоахама шера планагIа 596 тонн йохка езаш хиннача 1 ноябрь тIаккхоачаш 558 тонн шура екхай паччахьалкхенга шоллагIча ферма коллектива, хIаьта цхьоалагIча фермера болчар — план 621 тонн хиннача 583 тонн екхай.

Дийнахьа юкъера лаьрхIача 1,2 — 1,3 тонн шура йохк паччахьалкхенга Мара фермо. Цу гIулакхо торо хулийтаргья шура йохкара шера халкъбоахама план цхьоалагIа декабрь тIаккхоачашъе.

— ИйслагIча пятилетка дІадахача кхаьннех цхьа шу хиннадац шоллагIча ферма хьайбаш леладераша паччахьалкхенга шура йохкара халкъбоахама планаш тIеххоачаш ца еш, — йоах совхоза керттерча зоотехника, хIаьта хIанз совхоза директора декхараш кхоачашдеш волча Мишустин Анатолий Мироновича.—ХIанз дукха хIама дисадац царна паччахьалкхенга шура йохкара пятилетка план кхоачашъе а. Доаркаша, бежа Іуша, хьакхарч лелаераща доахача толамаша торо хилийтай совхоза халкъбоахама шера план 1850 тонн йолча 1 ноябрь тIаккхоачаш паччахьалкхенга дукха хIама ца эшаш 1700 тонн шура, халкъбоахама шера план 600 тонн йолча — 505 тонн дулх дохка. Уж хьайбай продукци йохкара халкъбоахама шера планаш 10 декабрь тIаккхоачаш кхоачашъяь йоахаргья - оаха. Цунах са шеко яц.

Даьчох кхоачам ца бей, йоаккхаш йола продукци дІахо йодача хана кхы а алсамъяккха йиш хулийтаргйола резерваш лехаш къахьегаш ба хIанз совхоза хьайбаш леладераш.

Чусоцадаь латт хIанз доахан, Іаьсий, дулха кхоаба хьайбаш. Уж Іангара дахара мел дика кийчо яьй хьажа долх тхо — Мишустин сон.

ЦхьоалагIча ферме да тхо, биъ мугIарагIа доахан лоаттаде йиш йолча кердача помещене чудовл. Сийрда, йІайха, хьайбашта латта паргIата я чухьнахьа. Тамаш а яц. Кизга ца тохаш цхьа кор біаргадовнзар тхона. Шифер тIатиллача керттерча тховна кIала, чухьнахьа йІайхагIа хилийтара, эрза меттех шоллагIа тхов баьб. Автоматически детт цу корпусе латта доахан. Чура нувхаш арайоаха. доакъар хьатIадахьа транспортераш. хьайбашта автоматически хий меладу устройстваш я болх беш.

— Совхозе йолча бархІнех ер цаI мара помешени яц тха кердача проектах хьаяь. Цхьабакъда кастта ерригаш а хургья, — йоах Мишустина.

Доахан латтача шоллагIча помещене дукха сийрда еце а йIайха я чухьа. Кердача помещене санна эрзах шоллагIа тхов баьб укхаза а. Цхьабакъда механизацех — чура кхо, нувхаш арайоаха цхьа транспортер мара яц болх беш, бакъда, доахана автоматически хий меладу установкаш а я. Из тайпа механизаци мара яцар кхыча фермай помещенешка а.

Укхаза цхьан хIаман зем бир аз. Хьайбаш латтача хIара помещене дІачувалалехьа зIамиго йолча нйчегIа чакхвала везаш хулар.

— МалагIча гIулакха яьй нйчеш? — хьаттар аз Анатолий Мироновичага.

— ДагадоагIий хьона, 1972 шера хинна шийла Іа? Цу шера шелалагIа дукха хьайбаш юкъерадаьлар тха боахаме. Бахьан фу дар? Шийла яр помещенешка. Шифер тIатилла цхьа тхов мара бацар помещене, хIаьта из хьабеча хана бе башха а доацаш хьабаь хилар бахьан долаш шифера листаш хийра йолаш моттигаш нийслоIа, помещене наIараш хьаеллаше а ара еллалора. Из бахьан долаш дукха шелал чуухар помещенешка,—аьлар Мишустина.— Боахама доккха зе даь 1972 шера хинна кхоачамбоацар кхы нийс ца далийтара хIара помещене наIараштa хьалхашка нйчеш йир, кIала толь а тохаш юха йиллар шифер, цул совгIа шоллагIа тховнаш тахкар. Іа мел шийла хиларах кхераме дац хIанз тха хьайбашта.

Йоакхо яьй совхоза кулгалхоша хьайбаш тайп-тайпарча доакъарашца Іалашдара. Иштта, чан йоли планал совгIа Іалашийр, тоъамболаш кийчийр сенаж а баьций витаминни хьоар а, бакъда силос лаьрхIачох 50 процент мара кийчъе тардаланзар. Цхьабакъда тоъаш доаца доакъар меттаоттаде йиш хулийта резерв кораяьй совхозе.

Хьалха чусоцадаьча хьайбашта рационагIа 4 килограмм йол, щи килограмм сенаж, 30 килограмм силос лора хIара Іатта. ХIаьта хIанз кIезига йоландаь силос 20 килограмм мара лац. Итт килограмм силоса метта ишках, дуга отходех кийчбаь 30 килограмм муж лу. Анатолий Мироновича яхачох, цу гIулакхо дика тIакхетийт шура.

М. ХАМАТХАНОВ.

Ше хьахиина хьайоагIача шерашка мехка оборона чIоагIъяра гIулакха юкъе шийгара доагIа дакъа лаьцад Ленински комсомола цIерагIча ВВС летчикаш кийчбеча Черниговски лакхерча авиационни училище. ТIемеи политически гIулакха кийчо еча толамаш дахарах цунна еннай Ше байракх а СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Грамота а, хIаьта иштта КПСС ЦК, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета Юбилейни Сийлен Знак а.

Училище дешара курс яьккхай гIорбаьннача СССР летчикаша-космонавташа Андриан Николаева, Петр Климука, хIаьта училища йистеяьккха Юрий Романенко хIанз «Союз»—«Аполлон» яхача программагIа цхьана космосе болхача советскии американскии космонавташца космосе ваха кийчлуш ва.

СУРТА ТІА: тIехдикача эскадрилья командир полковник А. И. Корсун (юккъерва) гIовтта боахкача курсанташта, тIехдика дешараштa Евдокимов Владимираи Грибков Васлиенен указанеш луш ва.

Ю. ОЛЕЙНИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Социалистически мехкашка

ЦIЕ ТУРПАЛ— ТОЛА БЕРДА ЙИСТОШКА

Массача Тола атагIа, Іаламо хоздаьча, миста хьу тIайолча лоамашта - юкъе яьржа улл Улан-Батор — Монгольски Халкъа Республика столица. Из город хьахилара истори гаьнна хьалхагIа денз хьадоагIа. 1639 шера Къилбаседен Монголе паччахьа Гэмбэдоржа цу моттигашка йоккха юрта оттаьяй ламаизмана — Монголе буддизма формана керте эттача шиі воIа Занабазара. Юххьанца цига нах баха хайшача моттигах Урга оалаш хиннад, хIаьта маIан дича «дворец» яхилга да из. 150 шера цкъа яха ца Іеш цхьан моттигера кхыча моттиге ухаш лийнай город, юххера а Тола яхача хин шерача атагIа — Монголе эггара хозагIйолча моттигех цхьаннахьа—бокъонца сеца яллалца.

Феодальни Монголе столице — Ургу баьхкача кхыча мехкашкарча наха «бегIнига город» оалаш хиннад цунах. Демаша яьха улицилгаш, цхьаи метте гулъенна юрташи топпара цІалгаши, хIаьта юкъе айеннача тIа храмий ансамбль, гобаьккха купеций тикаш а совдегархой контораш а йолаш йолча Богдо-Гэгэна яхача ламаистски киназа керте латтачун резиденци — ишта хиннай Урга ах біаь шу хьалхагIа.

Халкъа революци котъяьннача тIехьагIа, мадарра аьлча, керда юха хьахиннай город, Улан-Батор аьнна нура цIи а тилла. ЦIе турпал яха маIан да цун. Укхаза хьалъяйтта йоалаелар промышленни предприятеш. культурнии бытовойн учреждениеш, чуIа цIеноин лагIа паргIата кварталаш. Тола атагIе готъеннай Улан-Батора. Шерагара шу массаза доал шиі доазонаш шердеш хиннад городо. Цига баха нах ах біаь шера 5-зза дуккагIа а хинна, 310 эзар сагага дІакхаьчаб. Алхха укх тIеххьарча шерашка эксплуатаце дІаеннай нах чубаха цIеноиш дагIа керда йиъ район. Соахка хьалдаьд 60.000 квадратни метр чуIе моттиг йола цIеноиш, 40 школа, детсадаш, яслеш, массехк коммунально - бытовой объект.

Таханара Улан-Батор — дуккхазза вІаштIардаь чуIа цІеноши административни зданеши ягIаш йола асфальтированни проспекташ.

Царех дуккхадараш Советски Союза новкъосталца хьалъяьча цIеноиш деча комбинаташа арахийшача йоккхийча панельни блокех дотташ да. Цу хана монгольски архитектура традицеш городашка гIирсаш хьалдара даькъе керда карагIдаьннарашма цхьана тарью монгольски архитекторашен гIишлонхолен, шерра юкъекхукь декоративни материалаш, кизга, пластик, хIаьта цар дег чу дужаш куц доакх цIеной. Цу тайпара зданеш къаьстта дукха я Сухе-Батора майда дог а долаш йолча города юкъе. Цунах тиллар Монгольски халкъа-революционни партин социалистически монгольски паччахьалкхен хьаьчун цIи я. Майлан тIа лаккха урагIъяха латт правительства цIен монументальни здание. Цунна хьалхашка — Іаьржача мрамораша облицовка яь Сухе - Баторен Чойбалсанен каш тIа яь къуб.

Юкъера гаьна йоацаш урагIъяхай выставкаш хулча Центральни зала здани — бетонах, алюминех, кизгах баьбашха-хоза гIирс, хIаьта цунна лалла яьржа улл «Дружба» яха культуран салаIарен Центральни парк. Сакъердаме итташ аттракционаш я цига баьхкараштa. Парк — уланбаторий дегаондле. Из хьалъяьй вежарашха долча мехкашкарча кагирхой низзаца, столицерча студенташеи дешархошен.

Монгольски гIишлонхошта Іалаьмате доккха новкъостал ду цар советски коллегаша. Цар новкъосталца Улан-Баторе хьалдеш латт культура ЦIа, къонача техника ЦIа, саг ярьяхар дезду Дворец, советски Іилман техникан ЦIа, дуккха кхыйола объекташ.

Белггала турпалча темпашца дегIаухаш латт МНР столица. Из дегIайоалазяра Генеральни плана тIа оттадаьд 12, 14, 16-зза вІаштIаръяь зданеш, комфортабельни гостиницаш, городаш - спутникаш хьалъелга. Городе баха нах 2000-ча шера 550 эзар сагага дІакхоачаргба.

Халкъа Іаьдал латтача шерашка берригача/ болхлоех кхоалагIча даькъо къахьегаш йола промышленни центр а хинна дІаэттай Улан-Батор. Укхаза я, масала, мехка социалистически индустре духхьашхаръяр — хьайбай продукци чакхйоаха итт гаргга йоккха фабрика чуйоагIа промышленни комбинат. Комбинато арахец тIоарска, тха, кIадаш, царех хьаяь, мехка чухьа меттел, доазол дехьа а чIоагIа могаеш йола кийча хIамаш. Столица болхлой классо тел мехка ерригача промышленни продукцех ах совгIа.

Улан-Батор — Азе эггара культурнегIа йолча центрех цаI. Укхаза я Іилмай Академии цун институташи, ялх лакхера дешара заведени, итташ техникумаш, специальнии общеобразовательнии дешара заведенеш, массехк театри библиотекеи. ХIаьта революци ялалехьа кхыметтел школаш а яцар Урге.

ХIанз шоай мехкана цхьана доккхача цIейга кийчлуш ба улан-баторцаш. Ноябрь бутт бовш доашо ша юбилей белгалйоаккх Монголе. Монгольски Халкъа Республика хьакхайкхьи Монгольски Халкъа-революционни парте III съезд хиннен 50 шу дизар. ГІад а баха тIайнйар мехка КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латта советски партийно-правительственни делегаци цIей дездеча йоагIаргья аьнна хинна хоам. Укх деношка монгольски столица кепайоазоно, радиос, телевидене кепа а тох, уьа, а кхайкаду улан-баторски болхлойн біарччача коллективайн письмош. Цар тIа цар дег тIара къоабалъю новкъоста Л. И. Брежнева визит, хьакхайкаду СССР халкъашта шоай дег тIара доттагIал хилар.

Улан-Батор.

А. БАБЕНКО,
ТАСС корреспондент.

ВАХАЧАРА ГОНАХЬЕИ ФУ ТIЕХЬЕНГАРА ТIЕХЬЕНГА ДУВЛАРИ

СССР педагогически Іилмай Академе вице-президента, Москверча берийн кхувш боагIарийн физиологе Іилма-тохкама Института директора, СССР педагогически Іилмай Академе йизза йолча члена ХРУПКОВА Антонинас жоп ду АПН корреспондента Лукоянов Юре хаттарашта.

— Укх тIеххьарча хана шерра яьржай «дІа-юха лелилга тIа-тIа кIезиглуш хиларо» е «гипокинетически лазаро» (гречески «гипо» — сов кIезига, «кинезис» — лелар) сага кхерам тIатувс аьнна хеташ йола уйла. Цунца дувзаденна, масала, дегIа дукха хало ца еш адар тахан дукххачар дега хулча лазараштa дарба дара эггара дикагIдола хIама лоархI. Цу тайпара уйла Хьона мишта хет, Антонина Георгиевна?

— Бакъдар аьлча, цивилизаци дегIаярца физически мухьах тIа-тIа доккхагIдола дакъа шийна тIера машинашта — производственни техникана, транспорта — дІатIадула саго. Из процесс сихача темпаегIа, цхьан новхала вахара ханашка дел, массаза хинна дІа-юха лелилга кIезиг а деш. Цхьабакъда цунца айхха ювзаенна а стереотипаши традицеши шорттигагIа хувцалуш йола кхачан проблема а. Дукхаллен дикаллен тоаеннача кхачан торонаша дІа-юха лелара мухь кIезигбаларца цхьана тIа-тIа дукхагIа ворставу саг. Варстарца дувзаденна да ханал хьалха къавалар, «заман лазарашка»—миокарда инфарктага, керта хьаь инсультага — дувлаш дола дулха хьаьсашкен цIий лелача мнашкеи хулаш дола хувцамаш.

Цхьабакъда из деша цхьа овгIув мара яц. Гонахьен факторашa меттел, цIий тIехьенгара тIехьенга дувларо а влияни еш ондавуалаши дегIаккхувши ма вий саг. СССР педагогически Іилмай Академе берийн кхувш боагIарийн Институте даьча тохкамаша хьахьекхад, хIаравар мамогга лелаш хиланза варг ца хилара боарам генетически оттабар, цудухьа шекон тIа сттаде лезаш хул «дегI дегадеш адара» формула кхоачашъяза ярйоацаши пайданен хилар.

Миштаб из, хеттача тайпара дукха лелара боарам — сага вахара дикагIдола хьалаш Іалашдара саго маьженаш мел дукха хьее еза? Института ручадаьначох, из цхьаккха дича а хувцанза баргбоацаш боарам бац. Физически балхага хьежжа хувцабала йиш йолаш ба из. Белгалдоалаш хIама да, чехословацки тохкамхошта гучадаьннача, тоъал дукха нах — 50 процент гаргга тIехьенгарэ тIехьенга бувлаш хьабоагIа кIезигагIа лелара тIера бараш хилар. Царна кIезигагIа біаргагу, аьнна хеталу, дуккха психоневрологически хьовзамаш доахкаш дола гипокинетически лазараш дегIаахар.

Баха нах дуккха юкъе а оаш чакхйоахача унахцIенон мероприятей система, физически культура дегIайоалаяр боккхача лоархIаме да кIезига лелара хулаш дола зуламе хувцамаш ца хилийтара. Цхьабакъда хIанз уйла тIайохийташ дола керттердар — из да организмана тIабужача физически мухьа боарам хIаране къаьстта теркалбар. Теркалде деза сага генетически тайпа, цун балха хьалаш, вахара образ.

— Сага оамалаш хьахилийтара чIоагIа влияни ю «общества вахара морально - этически боарамаша. Цхьабакъда аморальнии дукхагIча даькъе зуламен гIулакхаш, къаьстта а кагирхошта юкъе хулараш, доазол дехьарча специалисташа аьттув боацача генетически фактораша влияни чIоагIагIа еш хиларца, тIехьенгара тIехьенга дувла хIамаш дукха Іовш хиларца дувз. Хьона фу хет цунах?

— Белггала, харцахьара оамалаш йолаш болча наха юкъе тоъал дукха ба кер чу хьахила болалучен дегIаухачен хана а тIехьа малар тIехдахаро, гIиро, цамогаш хиннача наьна телхача цIево Іоаткъам баьраш. Цу хьакъехьа французски психиатрически литература тIа кхыметтел «шоатден бераш» яха термин а я — вешта аьлча корта бохо маларaш мийнначул тIехьагIа хьахила доладенна бераш. Дуккхача хьале даьшкара хьайоагIа генни цIеналаш. Дауна лазар долча хана мо мара лер тIа ца хилар бахьан долаш бер дегIадоагIилга лоарзагIа даларца дувзаденна сихпхаьний системаца эйн да цар.

Цхьабакъда. уж бахьанаш а доаладеш, дуккхага а теркал ца еш ют дегIаухача организмана микросредо еш йола влияни. Берах лоацалуча хана цхьаккха тайпа интоксикаци ца хила йиш йолаш я. Цхьабакъда нагахьа санна хьахиначул тIехьагIа корта бохо маларaш тIехдоахача дезале дахаш е коллективе Іеш из хуле воча оагIорахьара Іоаткъам хул цунна. Цу тайпарча микросредана юкъе, массаза а яхар мо, социально вІаштIехьа доаца массе тайпара хIамаш да — цун членашта юкъе довнаш дувл, материальни торо хилаш, духовни хьашташ эшалу, дезал бох. ИІаьххача хана садуаш дола хьалаш латташ хилча, цар Іоаткъам бу бера оамалаш вІаштIехьъялара, кхыметтел патологически, масала, тувлавелча санна, вІаштIехьйоаца оамалаш йолаш хул из.

Дезал, микросреда — из общественни система, социальни идеалийн уйлайн фокус я. Сага кхетам баларен цун оамалаш вІаштIехьъяхарен проблема тохкачен къоастаечен хана теркал ца деш дита мегаргдац дешаш: общества малагIа оамал хьех, цун кхетам дегIаболабара оамала малагIа белгалонаш дикагIа я. ХIара саго шийна хеттача тайпара нийсъю шиі оамалаш, хIаьта бухсоццача кхаьчачз — цунна гонахьарчар уж могаярга хьежжа.

— Акселераци — укх тIеххьарча итт шера белгал ма даллара, бераш сихха нохагIон ондадувлари дегIаахари, — Іилмахой теркама юкъ моттиге латт. Бераш ондадувлара кердача бустамаша цкъа пецвоаккх, цкъа тамаш яйт, хIаьта цкъаза кхера а ву. Цу сихха физически дегIаахаро хьахулийтача бахьаний хьакъехьа малагIа керда даннеш Іоаяьй Іилмо укх тIеххьарча шерашка?

— Дуккхача хьале акселерацин белгалъяьннай, гучох, хувладеннача вахара хьалашца — кхачанна юкъера хьайбайн кхы мел йолен белок алсамъяларца, кхача хьаьнагIа хиларца, коммунально - гигиенически хьалаш тоидаларца. Акселерацена духтIаваккхара керттера бахьан из лоархI дуккхача Іилмахоша. Цхьабакъда цунга духтIавоаккхалургаш, масала, укх тайпара факташтa; вай мехка Дагестана цхьайолча лакхача лоамий районашка акселераци холуш яц, цигара социальни хьалаш Советски Союза кхыча районашка санна хувцаденнадале а.

Тха института болхлоша хьахьекхад бераш ондадувлар дай нанен хьадаьннача моттигашта юкъерча юкъа гаьналга хьежжа хилар. Цу цхьан ханна бакъдаь хьахьекхад, бераш дуккхагIа ондадувлаш йола, цу гаьнала эггара найсагIа хеташ йола юкъ. Цу юкъал гаьнагIа е гаргагIа хилча сол чIоагIа ондадувлац бераш.

Из укх тайпара кхетаде дезаш да. Тайп-тайпарча моттигашка бахача наьха дегI дэйташ йола генаш шоайла кIезиг-дукха эргаш хул. Цу тайпарча наьха хьахиначa бераш ондадалга белгалйоалача гений дукхалга хьежжа хургда. Гучох, цо Іалашду организм массе оагIорахьара дикагIа дегIайоагIилга, гонахьарча хьалаша еча влияннегIа из чIоагIагIа хувцалулга. ТIехьенфу, е, Іилман чу оалаш мадарра, гетерозиготность хувцалоийт къамашта юкъе еча гаргалонаша. Къамашта юкъе еча гаргалонаша географически, къамий доазонаш дохадара процесс хIапзарча вахаре ІаIаьмате чIоагIа йода. Цу тайппара, хувцалургдац аьнна хийтта тIехьенгара тIехьенга дувла фу вайна біаргагуш хувцалуш латт. Гонахьарча хьалаша хIанз сихагIен дукхагIен ондавалара новкъостал деш хиларах къона тIехье сихха ондайоалаш латтар а холу.

(АПН).

АЙДЕ ИНТЕЛЛИГЕНЦЕ ХЬИНАРИ БЕХКТОКХАМИ

(Грозне хиннача Іилман-практически конференцера)

Укх тІеххьарча шин шера парте Грозненски горкома бюрос, «Череповецки металлургически завода кулгалдечей инженерно-техническин болхлоша коллектива членашта идейно-политически кхетам луча лоацача даькъах» болча КПСС ЦК соцамца хьалхле а лелаеш, дхазза дийцад кулгалдеча кадраша, интеллигенце шоай коллективерча къахьегамхошта коммунистически кхетам балара беча балхах лаьца дош. Иштта цу гІулакха дукхагІа теркам тІаухит парте райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша.

Цу деша хетаяь яр укх деношка «Наха коммунистически кхетам луча Іилманя техническин интеллигенце лоархІамах» аьнна город Грозне чакхъяькха Іилман-практически конференци а. Цига доклад яьча КПСС Грозненски горкома секретара П. Н. Громова а, цул тІехьагІа содокладаши къамаьлаши даьчар а цкъа санна дукхазза белгалдаьккхар наха коммунистически кхетам балара беча балха доккха дакъа Іилмани техническин интеллигенце лоацаш хилар.

КПСС XXIV съезда, цул тІехьагІарча КПСС ЦК Пленумий, КПСС Нохч-ГІалгІай обкома X пленума решенеш, хІаьта иштта дукха ха йоаццаш арабаьннача «Белорусске партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарай кхетаяран беча балхах» бола парте Центральни Комитета соцамо дІадехараш кхоачаш а деш городской партийни организаци дикка дукхагІа теркам тІаахийта яьннай Іилмани техническин интеллигенце творчески хьинари цар къахьегамхошта кхетам балара беча балхацара бехктокхами айбара.

Грозне халкъа боахама тайпайпарча доакъошка болх беш специалистий йоккха отряд я. Кхоачам ба духхьала города шин вузе, 10 Іилман-тохкамей проектнии институташка къахьегаш 4 эзарнел совгІа инженерно-технически болхло ва аьлча, шоашца Іилмай 30 доктори 360 кандидати а волаш.

Іилманеи техническин интеллигенце дуккхача викалаша предприятеш технически эргайоахаш тоаяра плнаш оттаечеи кхоачашъечеи хьалхле лелаю. НОТ комплексни планаш кхоачашъяр, кагирхой технически творчествана юкъеозар, рационализаторствои изобретательствои лелаяран хІаман кхоми хьурмати дараи тІехьа къовсам боаржабар санна дола гІулакхаш чакхдахара лостам тел.

Лоацача хана планированеи экономически стимулированеи принципаш кхетае а, цар маІан къахьегамхошта дІадовзийта а карагІдаьлар вай инженерно-технически интеллигенцена. Из деррига лоархІаме фактор а хинна дІаэттар нийслагІча пятилетка кхоалагІча, хоадамбеча шера планаши социалистически декхараши кхоачашдеча. Соахка городо планал совгІа ехка продукци 12 миллион сом хилар.

Бакъда, дика гІулакхаш дувцаш, балха нийсденна кхоачамбоацараш ца хьоадича далац.

Керттера кхоачамбоацар лархІа деза Іилман-тохкама а, проектни а учреждений, промышленни предприятей инженерно-технически болхлоех цхьачар хьинар лоархІаме Іилман проблемаш къоастаяра, Іилман-технически прогресс сихъяра тІадерзадаь доацилга. Из бахьан долаш Іилман тохкамаш деш хьахиннар сиха производствана юкъехьолга Іалашдац, цхьадар практически пайда ца луш дус, цкъаза лоха хул цар Іилман балхий мах. ХІанз а кхоачамболаш терко яц Іилман кадраш хьахаржара, уж балха дІанийсъяра, эшаш йола резерв хьаяра.

Цу тайпара кхоачамбоацараш да геолого-поискови конторе, Грозненски Октябрьски УБР, «ГрозНИИ», «СевКавНИИ», «СевКавнипинефть» институташка. Цу дерригне Іилман-технически болхлой декхарийла бу шоай балха эффективность лакхъяра цІенхаштта къовсам лоаттабе, сихеи тІагІерттаи Іилман разработкаш производствана юкъекхухьилга Іалашде.

— Интеллигенце творчески хьинар айделга айхха дувзаденна да общественни балха, къаьстта наха коммунистически кхетам луча цо дакъа лацарца, — аьлар мехкдаьтта института ректора Ю. Л. Расторгуева. Таханарча хано дІадех хІара Іилманеи техническин болхлочунгара технически прогресс сихъяра къовсамхо а, дика дийша специалист а хиларал совгІа коммунизма идеяш шерра наха юкъе кхухьеши советски вахарах бІубеинеи вола пропагандист хулга а.

Іилмани инженерно-техническин болхлоех эзараш ба городе тайп-тайпарча общественни гІулакхий дика организатораш, лектораш, агитатораш, политинформатораш шоаш болга хьахьекхараш. Цар, иштта кІезига дац шоай коллективашка социалистически яхь вІаштІехьйоаккхача, толашагІйола опыт йоаржаеча, болхлой профессионально-технически говзал лакхъеча. Цох лаьца дийцар укхаза парте Старопромысловски райкома хьалхарча секретара С. М. Магомадова.

«Электроприбор» заводе 200 сьго творчески планаш тІаийцай, 295-не коммунистически къахьегама ударник яха цІи яккхара къовсам лоаттабу, хІаьта 249 специалиста из цІи хІанзле ециай.

Іилманеи техническин интеллигенце геттара дукха ду къахьегамхошта марксистско-ленински дешар Іомадара. Городе пропагандистски балха юкъеэзза 15 эзар саг, цу даькъе дукха ба интеллигенце викалаш. Царех дуккхачар йоккхача говзалеи, бехктокхаме хеташи кхоачашду шоай декхар.

ХІаьта а, аланза далац, дукхача Іилман-тохкамеи проектнии институташка политдешар лохача идейни бораме чакхдоахилга, интеллигенцех цхьаццаболча пропагандисташа лерттІа цу гІулакха кийчо яц, гойтара пособех лерттІа пайда эцац.

Цу тайпара гІалаташ дувлийт молкомбинате (пропагандисташ нн. Малькова — кхерамзлеи техника инженер, Амхадов — цеха мастер, Горбузова — отдела начальник), реалбазе (пропагандист нов. Марух — воккхагІвола экономист), № 1 йолча гІишлой-материалий комбинате, «Художник» фабрике, авиаотряде болх беш йолча школашка.

— Парте беча идеологически балха лоархІаме моттиг дІалоац къахьегамхошта интернациональни атеистически кхетам балара дешаша — белгалдаьккхар Нохч-ГІалгІай историе, меттеи литератураи Іилма-тохкама института сектора заведующе Д. Межидова. КПСС Нохч-ГІалгІай обкома X пленум хинначул тІехьагІа цу гІулакхацара шоай бехктокхам цхьадолча даькъе айбаьб Іилмани техническин интеллигенце. Лостам болаш лелабу из болх Н. Анисимова, В. И. Ленина, А. Шерипова цІерагІча мехкдаьтта чакхдоахача заводашка, «Красный молот» заводе, «Грозгипронефтехим» институте. Укхаза дынах тешача къаьст-къаьстача нахаца кхетама болх бу.

Атеизмах лаьца лекционни пропаганда еча дикка Іилман-методически новкъостал деш ба университетеи мехкдаьтта институтеи доценташ нн. Е. П. Ковнацкий, П. Э. Филонович, Е. П. Тишин, историеи, меттеи, литератураи Іилман-тохкама института болхлой нн. М. Мустафинов, Д. Межидов, Ахмадов, Іилман атеизма пропагандисташ нн. А.-Х. А. Саламов, Т. С. Чернова.

Атеизмах лаьца ешача лекцей дукхали идейно-политически боарами лакхбеннаб, уж хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тІаерзаяьи хоадамболашагІеи хулга Іалашдаьд.

Цунца цхьана цІенхаштта кхоачамбоацараш да цу балха. Из гІулакх лакхача идейни боараме а, эффективно а чакхдаккхац, дукха формализм я. 391 Іилмай доктораxи кандидатехи из декхар кхоачашдеча дакъа лоацараш геттара кІезига ба, къаьстта Грозненски мехкдаьтта институте болх бераш. Кхы а дукха де деза Іилман атеизма кадраш кийчъяра. Геттара кІезига терко ю экономически теорена, ленински къаман политикана, Іилман атеизмана пропаганда яра. Атеизмах лаьца укх шера цхьа лекци мара йийшаяц КовНИИ институте. Цу тайпара организацеш кхы а йолаш я.

Городерча предприятей, учреждений дуккха кулгалхой хьинаре дакъа лоацаш ба наха кхетам балара беча балха. ХІаьта а болаш ба царна юкъе из декхар ледара кхоачашдераш. Царех ва ГрозНИИ воккхагІвола сотрудник Я. И. Зельцер, «Пластполимер» НПО Грозненски филиала установка начальник Е. Г. Павлова, «Трансмаш» завода керттера инженер В. С. Багиров, «Югторгстроя» СМУ-5 начальник Иванов. Царна цІаькха а дагайохийта езаргья кулгалхо ший коллективе кхетам лур а хила веза, аьнна, парте яь указани.

Инженерно-технически болхлоша денца теркалде доагІаш гІулакх да болх беча кагирхошта идейно-политически, нравственни кхетам лулга, шоай професси езаши къахьегамца коммунистически уйла йолаши хьалкхебелга. ШерагІа боаржабе беза наставничества болам. Цу хьакъехьа шоаш беча балхах дийцар «Красный молот» завода директора заместитела Л. А. Гафта.

Города вузашка студенташта коммунистически кхетам балара тІаерзаяь тайп-тайпара мероприятеш чакхйоах. Бакъда, практика хьахьоккхачох, специалисташ кийчбареи царна кхетам бalareи гІулакх хІанз а доагІача тайпара оттадаьдац. Духхьала соахкарча шера дешарах тІехьавусаш хинна 130 студент университетереи 207 студент мехкдаьтта институтереи дІаваьккхар. Лоха я успеваемость, дукха студенташ тІабоацаш ю занятеш.

Холуш да укх тІеххьарча хано Іилмани техническин интеллигенце бахача нахаца беш бола кхетама болх шерагІа боаржабаьлга. Цу деша хетадаь дар укхаза Нохч-ГІалгІай университета парткома секретара М. Точиева, ГрозНИИ парткома секретара Волкова даь къамаьлаш. Дика вІаштІехьбаьккхаб из болх шоашта тІачІоагІъяьча Заводской района № 7 йолча микрорайоне ГрозНИИ института технически болхлоша. Дикадар гІулакх массанахьа иштта латтаре, амма из иштта дац. ДукхагІбола Іилман-технически болхлой цу гІулакха юстара латт. Цудухьа из болх наг-нагахьа мара беш бац, из лостам болаши уйла тІаяхийтан лелабац.

Цо вайгара дІадех наха юкъе беш бола кхетама болх Іилман ларда тІа боаккхилга, из тІагІерттаи хьалхашка латта декхараш кхоачашдара тІаерзабаьи хулийтилга, цун эффективность лакхъелга, общественни вахаре хула йоккхий эргалонаш, Іилма, культура, наьха дешара боарам дегІаахар теркал а деш.

С. МАЙСИГОВ.

Берашха волаш деш езаеннай цунна спорт. Из го йиш я футболах, баскетболах ловзаш, хьалха валара удаш. Цудухьа массава а раьза хилар респотребсоюза болхлой шоллагІча республикански спартакиаде Назрановски райпо спортивни сий лораде Экажкъонгий-Юрта тарча маьхк йохкача тика чу болх беш вола Н. Экажев вахийтара.

ГТО многоборьях хьалхара моттиг яккхара къовсам бола белча волуш дешар дІоахалла гаьнагІа кхоссавалара дикагІчарех цаІ ше волга. Цун вІаштІехьдаьлар кхоалагІча спортивни нормал тІех толам баккха. Массехк сантиметра мара тІехьависанзар из чемпионал. Н. Экажевa елар дото медаль.

СУРТА ТІА: дото призер Н. Экажев.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

• ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА • ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА • ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА •

АМЕРИКАНСКИ ЭМИГРАНТАШ

Детройте «Дженерал моторс» яхача компанеца хьинаре гІулакх дечун хьалдолча дезале кхуваш йоагІар Кэтрин Лютер. Школа йистеяьккхачул тІехьагІа Канаде дІаяха маьрхІар цо. Ше дІаяхара бахьанех ше дувцаш, «Нэшил обсервер» яхача кІиранна цкъазза арадувлача газета тІа укх тайпара язду Кэтрина:

«Яьи хьалкхийнеи ВІашатІкхийттача Штаташкара со хиларах, сона керта чу дужадаьдар Америка — дерригача мехкашта юкъе эгара бІаьхегІа, дикагІа, дукхагІа дегІабена мохк ба яхаш. Дукха ха эшанзар из ийта па хилар кхетадара... Вай мохк Іобиллараш бакъахвареи низ болеи лидераш хиннаб. Цхьабакъда лоал атта, даржаш хьаденад цига, цул тІехьагІа цІаьрматача капитализмо шийца денад гонахье бІехьелга, геттош, лаьраш, наркомани, алкоголизм, зуламаши кьам дохкаш бола политиканаши. Иштта я Америка. Аз дувцар дош доацар да, из паргІатчари хозачари мохк ба яхаш соах бехкаш ма дахалаш. Сона дикагІа хов из».

Американцаша «даьлеи сан мохк» оал даьхенах. Цар белггала аьттув баьннаб территори, климат, Іалама хозленаш, ресурсаш, лоаца аьлча, географи бахьан долаш. Аьттув баьннаб истори бахьан долаш а — тІемаш царна юстара гІолла дІаихад. Цхьабакъда социальни организацена аьттув балац цар. Масала, Кэтрина дувцаш долча лоало шийл тІехьагІа цІийна Іувдалуши дарба дуургдаь аьнна хеталуши йола расови проблема йитай. ХІаьта йоIо «цІаьрмата капитализм» яхаш йолча строя нах хийрабоах, тІехбувла Іомабу, «саг сага — борз» яхача принципагІа лелаш.

«ВІашагІкхийттача Штаташта, — хьакхайкаду Стюарт Юдолла, Джон Кеннеде правительстве чурча гІулакхий министр хиннaчо, — наха шоаш хьабаь шоай лоІаме боацараш, дер дайна невротикаш, наркоманаш, зуламхой... баха хайша зунгатий гув я хинна тадІоттара кхерам тІалатт. Тахан вай мехко керттера лерхІар бизнеса, шоллагІча общества бухсоцаш лерхІар берригача гражданий унахцІено, маьршеи иразеи вахар хила дезача метте. Циггача юкъагІдисад вай долла хІама».

Иззаморг дувц йовзаш йолча актрисас Марлен Дитриха а. Ше «Дейли ньюс» яхача ньюйоркски газета еннача интервью тІа цо хьакхайкаду: «Америке доллача хІаманна доал дер ахчеи Іаьдали да. Наха шоайла къамаьл деча хана дувцар ахча да, цхьабакъда вІаши йоакхо вІалла а яц.

Европе вахар гІойленагІа хетачеи ший хана чІоаггІа критика еш США-х «Кондиционерацара къемат» яха книжка издаьчеи американски писателa Генри Миллера йоах, «шерагара шу массаза доал вогІа хул хІанз Америке. Мадарра аьлча, робот а хинна дІаэттав саг».

Боккъалдар аьлче, дебаш латт харцахьа мел дола хІамаш, ІотІадеттаму хІамай маьхаш, дукхагІа хул зуламаш, хьабе болх боаца нах, алкоголиш, боабеш а шоашта етташ бовш а бола нах, кхыбараш.

Цхьаболча американцаша, мохк буташ дІа ца а ухаш, вахар дут. Шоашта етташ нах бовра проблема ший коллегашца Іомаеш пхи шу даькхад Флорида яхача штата университетерча Джон Шварца. Цар лаьрхІад, виъ миллион совгІа американцаш шоашта кулг тІадаха гІийрта хилар. «Нэшил инкуаерер» яхача кІиранна цкъазза арадувлача газета ше интервью луш Шварца хьакхайкадир:

«Хетачох, фуннагІа а карагІдаргдолаш болча мехкара виъ миллион совгІа вола американец цу навкъагІа вахарах дола бакъдар вай вахара образах наьха санна айп доаллаш хилара тешал деш да. Оаха оахош даьча тохкамех, хьэхиннараша цец-ама даьхар сои са коллегаши».

Дуккха бараш дІаух, эскареи паччахьалкхени гІулакхаш тІара бараш па лаьрхІача а хІанз доазол дехьа вах 1.600 эзар США гражданин. Алхха укх тІеххьарча шин шера 200 эзар дукхагІа хиннаб эмигранташ. КІиранна цкъазза арадувлача «Ю. С. ньюс энд Уорлд рипорт» яхача газето дукха ха йоаццаш кепатеха араяьккхай «Вай мехкара тІатІа дукхагІа американцаш дІа хІана ух» яха статья. Мехкашкара статистика а йоалаеш, эггара хьалхара бахьан лаьрхІа журнало укх тайпара язду: «Мехкарча, шоашта раьза хила па могача социальни политически тенденцешта духьала гІувтт дуккха американцаш. ХІаьта воккхар зуламашта, бІехьйча гонахьенна, йоккхийча американски городий готтала кІалхарбовла никъ лаха безам ба».

«Вашингтон пост» яхача газета ше интервью луш цхьаькха цхьа бахьан дуац Арнольд Кина: «Шоаш Американа ца эшилга холу, — йоах цо, — доккхагІча ноахалах болча наха». Цудухьа дІаух уж, масала, Польше — укх тІеххьарча массехк шера укхаза ваха хьаьенав Польшера баьнича американцех вола ялх эзар саг. Царех цхьанне, Поль Зубкос, язду:

— Хьайна тІера кхерам дІабаьннилга хоз хьона укхаза. Цул совгІа, тха хана кхаьчача наха медицински тІахьожам чІоагІагІа эш, хІаьта Польше из мадарра аьлча мах боацаш а ба.

«...Кхычахьа даьгІенаш баьццарагІа йола-хьогІ? ЦІаккха а ца ихача тайпара дукха американцаш дІаух хІанз кхыча мехкашка», — язду «Ю. С. ньюс энд Уорлд рипорто».

Г. ГЕРАСИМОВ,
АПН соб. корр.

Нью-Йорк.

ПИНОЧЕТА КУЛГАШ ТІАРА ЦІИЙ

30 сентябре Аргентина Буэнос-Айрес яхача столице цхьан улица тІа бомба эккхийта боабир лаьттан тІарча бІуний главнокомандующий хинна Чилийски эскара инарал Карлос Пратси цун сесаги. ХІара дено кердададараш дахь цу къизача зуламах. ХІаьта цун цІий лераш Сантьяго йолча чилийски хунта штаб-квартире йода.

Либертадар авениде лоалахарча цІеной кораш чудохийташ эккхам хилар Іуйрийна. Хатар хиннача полицейскеш хьакхаьчача, царна бІаргаяйра легковой автомобила йохаяь пархангъяьккха кузови ийрчадаьха шин пассажира дакъийн. Лоалахой новкъосталца уж малаш-б ха йиш хилар. Уж хиццабар чилийски инарал Карлос Пратси цун сесаг Софья Куртберти. ДІадахача шера Чиле фашистски мятеж хинначул тІехьагІа Аргентине эмиграци йир Пратса. Цига Буэнос-Айреса цхьан паччахьалкхен учреждене болх беш вар из. Доккха хатар эттача цу Іуйрийна Пратс, массаза санна, гІулакхе ваха араваьннавар. Цун эІамига машина гаража наІарашта дІатІаэттача минуте автомобила чурча кІийлен кІала елла хиннача бомба механизмо эккхийтай из.

Тийшача балхах Пратси цун сесаги боабар ерригача Аргентинана дІахезар. Мехка парламентарешеи, прогрессивни политически общественни деятелашеи цу зулама лерттІа расследовани елгеи террористаш къахетам ца беш бехктокхаме озари дІадийхар. Хьан вийнав инарал? Хьаша вар из кхераме? Цу хаттараштa жоп дала деза следствени органаша, цхьабакъда цунах дукхагІдар хІанззе а гучадовлаш латт.

Цхьадола гІозараш инарал вер «хьаштдоацаш баьча низа акт» я аьнна оттаде гІерте а. Пратс хьалхе яьча заговорах вийнав аьна хет дунеи тІарча наблюдателех дукхагІбараштa. Цу заговора лер Сантьяго, фашистски хунта керттерча ставке йода. Пиночетеи цунна гонахьбарийи бахьан дар Пратс «дІаваккха»: цу сага сов дукха ховр хІанзарча «къаман кулгалхоех» хІаранех. Цунна иштта дика довзар мехка президент хинна Эдуард Фрей керте лаьттача Христианско-демократически партерча реакцинераша вІашагІдехкаш хинна тийша балхаш. Цар эггара тІехьа паччахьалкхен переворот ярга гІулакх кхоача а дир. «Чилийски драме эггара дукхагІа бехкевар Фрей ва,— аьлар сентябрь юкъекхаьчача хана «Вара» яхача голландски радиовещательни телевизонни кампане корреспонденткаца ше интервью луш Пратса. Цу интервью цхьайола моттигаш Нидерландий радиопа ювцаш хилар инарал дІаваьннача тІехьагІа. Корреспонденткас яхачох, ше даьча къамаьла чулоацам наха дІа ма бовзийта яхаш дехар даьд Пратса, вешта, цо яхачох, из дІабовзийте «валар а хургда цун». Интервью луш Пратса, хоадам болаш аьлча, аьлар Альенде правительствана духьала путч вІашагІйоллача американски ЦРУ-с юкъарчал доаццаш дакъа лаьца хилар тешал деш дола хІамаш хов шийна, аьна. Иштта, масала хІанз Чилена керте латтача фашистски хунта кулгалхоех цаІ волча адмирала Торабио Мерино айхха бувзам болаш хиннав Вальнарасио волча американски тІема-форда атташеца. Путч хьале цхьа ди хьалха Т. Меринос дехарах США тІема кемай група Чиле хин доазонна чу а ена бокъонца тІема кийчо яь лаьттай. Пратс иштта бакъде йиш йолаш вар цхьайолча американски монополеша, хоадам болаш аьлча, бала тІакхачарца гІоръяьнна хинна ИТТ а йолаш, чилийски предпринимателаши реакционни халкъа цхьоагІон правительствана духьала лостам болаш хиннача забастовкашта финансировани еш хиннай. Голландски РТ-кампане корреспонденткас иштта аьлар 4 сентябре саррахьа ше ве аьнна кийчо еш латташ хилара Пратсага хоам бaь хиннилга.

Пренса Латина яхача агентства корреспондентаца къамаьмаьл деш терко е йоагІа сведенеш елар Беатрис Альенде — вийнача президента Альенде йоIа.

«Ше язъеш хиннача мемуараш тІа, — аьлар цо, — инарал Пратс къаьстта терко е лаьрхІа вар кхаь шера Іаьдала керте латташ Халкъа цхьоагІон правительства баьча балха. Из мадарра дувца безам болаш вар 1970 шера гуйран Чиле эскара главнокомандующи адмирал Рене Шнейдер верах. Из вер реакционераша вІаштІехьдаьккхар халкъо хержача президентага Альендега Іаьдала доал дІа ца кхачийта. Шнейдер вийнараштa юкъе хинна массехк зуламхо набахта чувеллар цу хана, цхьабакъда царех дукхагІбараштa мехкара бовда карагІдаьлар. Тахан царех дукхагІбараш Чиле цІа а баьхка хунта «Аппарате лоархІамерча балхаш тІа ба».

Альенде Беатриса иштта дийцар Халкъа цхьоагІон правительствана духьала заговор еш латтилга Пратса, цо ше даьча тешалах, ховш хинна хилар, 1973 шера сентябрь болалуча деношка цо телефон а теха президентага Альендега дІаьнна хиннад конституционни правительствана духьала Пиночет тІом бе кийчлуш хилар. Шеца переворот яьчул тІехьагІа хунтана керте лаьттар бакъде гІийртав «терзашцарча нийий патриотически болам» — иштта цІи тиллай фашистски путчах кьам дехкача инарала — хьалхе кийчбеш ца хиннилга, из ше-шегІа тІом хьале цхьа ди хьалхи мэра хьа ца хиннилга.

Альенде Беатрисай дешаш бакъду ТЕЛАМ яхача Аргентински информационни агентствас. Цо баьча хоамах, сентябрь бовш латтача деношка ший мемуарий черновой вариант язъяь ваьнавар инарал, аьлар Пратса доттагІчо, венначун доттагІашка цу рукописа массехк фотокопеш а да, яхаш. Пратса доттагІчо, ший цІи ца яккхар а дехаш, аьлар «Патриаи либертадин» яхача чилийски фашистски группировкаца айхха бувзам болча террористически организаце из вийна хилар. Вайна ховча бесса, цу бандана керте латтараш тІема хунтас хьаллоацаш а ба чилийски патриоташта духьала чакхйоахаш йолча операцешка дакъа лоацаш а ба.

Къуно массанел хьалхагІа цІогІа тох оал: — «Хьалаца къу», аьле, Пиночет цудухьа сихвенна хургва Пратс вийнарашта «эгІазал» кхайкае. Цо кхыметтел «кодам бир» ший «тІема новкъост» верца дувзаденна.

Цхьабакъда Пиночети цун гІози бехктокхамах кІалхарбовла гІортаро саг Іехавергвац.

О. КОЛЕСНИКОВ.
(ТАСС).

ИТАЛИ. Итальянски профсоюзий тІахьехамах берригача мехка чакхйоахаш латт лоаццa забастовкаш. Профсоюзаша цІенхаштта хьадехаш дола баьча балхах доагІа алапеш лакхдар, бе болх ца хилар дІадаккхар, чакхъяханза яргйоаца социальни реформаш чакхъяхар хьаллоац къахьегамхоша.

СУРТА ТІА: забастовка еш болча бувзама болхлой демонстраци.

ТАСС фотохроника.

«МАЬЛХА ЗИЗА»—ИНДЕ

«Инде дуккхача районашка генарий даьтташ вІалла ца тоъаш хиларо лоархІаме декхар оттаду тхопа хьалхашка — даьтта доаха культураш дукхагІа кхее. Дерригача къаман юкъара из декхар сихагІеи тешшамеи кхоачашдара никъ—гидуаргех, Инде хьалашка Іалаьмате перспективни йолча культурах шерра пайда эцар». — язду «Амрита базар патрика» яхача индийски газето.

Дуккха бІаьш шераш хьалхагІа деиз индийски халкъа цІейш хоздеш хиларах мара ца йовзаш хинна гидуаргаш хІанз Іалаьмате лоацача хана хилланза яргйоацача кхачан продукташца индийски халкъ Іалашдара программа сихха кхоачашъяра боккхача лоархІаме хила йиш йола, лакха хьувкъам тела культура хиларах цІи хеза я. 70-ча шерашка мара теркалъяьяц из культура, цхьабакъда, мехка къулбехьарча районашка гІолла сихха дІа а яьржа, цо хІанзле а 350 эзар гектар дІалаьцай.

ХІанз ше маярра а йолаш Советски Союзера Инде ена малх дуккхабезаш йолча цу культурана укхаза ший шоллагІа даьхе кораяьй. Индийски даараштa юкъе «ванас-патена» меттел (ший керттера компонент лаьттан бІарий даьтта а долаш йола моттигера баьцa хьоанал) тІа-тІа дукхагІа хул ший чамагеи дегІа пайдана хиларгеи диллача дикагІдолча индийски генарий даьттайл эшашагІа доаца гидуаргий лаьтта 1973 шера 280 эзар тонн гидуаргий генараш гулдир укхаза. ХІанз мехка юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара гидуаргий генарий 820 килограмм гулью, лаьттан бІарий 470 килограмми кутжута 230 килограмми мара ца гулъеча метте Индийски фермерашта юкъе къаьстта чІоагІа хоатташ да мехка къулбехьене 75—80 дийнахьа кхачаш дола «передовик» яха советски сорт.

Н. КОЛЬЦОВ,
ТАСС корреспондент.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

ДІАХОХЬОШ ДА 1975 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТА ЯЗЛУЛГА

Газета язлу бувзама ерригача отделенешка а промышленноста, транспорта, гІишлошьеча предприятешкарча, дешаоз заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждeнешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржаеча общественни уполномоченнешка а гІолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиги.

ДИП МА ЛЕЛАШ 1975-ча ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 ноябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Іуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Горький СССР-а Паччахьалкхен Академически ЗІамигача театра «Воккха саг» яха фильм-спектакль. 16.05 — Передачай программа. 16.10 — Босбола телевидени. Документальни фильмаш. 17.00 — Телевизорашка хьожараша хаттараш ду, критика ю, хьехамаш ду. 17.30 — «Котало». Передача дІаьху Советски Союза шозза турпала Эскара Инарала Батовс. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — СССР-а унахцІено лоряяра Министраца Академикаца Петровскеца яь беседа. Медицински Іилман унахцІено лораярей даькъе Советско-Американски цхьана къахьегара хьакъехьа. 18.45 — «Илли-74». 19.00 — Босбола телевидени. Тахан ракетни бІуни артиллереи Ди да. Ракетни бІуни лаьтта гІолла лелача бІуи артиллереи командующе артиллере Маршала Передельске выступлени. 19.15 — Концерт. 19.45 — Босбола телевидени. «Сигален дІоагІаш» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Искусства мастерий концерт. Ашхабадера передача. 23.00 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

17.00 — «Догам». 17.30 — Киножурнал. 17.40 — «Нохч-ГІалгІайчу гІолла». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала). 18.00 — «Труд» яха газета дІадовза аьнна дола фильм. 18.10 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала). 18.25 — Идеологически балха практикацарэ. Военно-патриотически кхетамца бахархой кхебар. 18.35 — «Дега оаз» яха телевизионни фильм. 19.05 — Республикера культура даьгІенаш. Специалиста хьехамаш. 19.30 — Симфонически оркестра концерт.

20 ноябрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Іуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — «Костер». 10.00 — Босбола телевидени. «Сиглен дІоагІаш» яха художественни фильм. 15.45 — Передачай программа. 15.50 — «УнахцІенои хьалхара паркон» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 16.20 — Вай Даьхен историеи очеркаш. Передача дІаьху исторически Іилмай доктора Шмидта. Передачана юкъе дакъа лоацаш ва СССР-а Іилма Академе член-корреспондент Янин. 17.00 — Іилма — тахан. 17.30 — Босбола телевидени. Дунен тІара катирхой. 18.00 — Пятилетка даьлагІа шу. Урус-Мартановски района къахьегамхой гІулакхаши планаши. 19.00 — Киножурнал. 19.10 — «Сатирически объектив» яха журнал. 19.30 — Босбола телевидени. Хоккейя йола СССР-а чемпионат. Ленина цІерагІа йолча Центральни стадиона спорта Дворецера трансляци. Перерывах — Босбола телевидени. «Спортлото» тираж. 21.45 — «Ха». Информационни программа. 22.15 — Босбола телевидени. «Неждановой улицагІа». 23.25 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Гургал» яха театр. 18.30 — Каракалпакски АССР вІашагІъелла 50 шу дизарга. 19.00 — Телевидене Волгоградски студе передача. 19.30 — «Советская Россия» яха газета аьнна дола фильм. 19.40 — Нохч-ГІалгІайчу гІолла. Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 20.20 — «Улугбека седкъа» яха художественни фильм. (Телевизорашка хьожарий заявках).

РАДИО

19 ноябрь

6.30 — «Юртара Іуйре» (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 9.25 — Моттигерча авторий произведенеш (гІалгІай меттала). 16.00 — Пропагандиста долча новкъостала. «Юкъара Союзни къамий, республикай экономика цхьоагІо» яха экономически Іилмай кандидата Багдасаряна беседа (нохчий меттала). 16.15 — КПСС-а XXIV-ча съезда соцамаш кхоачашде. «Встречни планий инициатораш болча» яха корреспонденци (нохчий меттала). 16.30 — Коммунистий авангардни лоархІам лакхбе. Партдокументаш хувцара итогаш (эрсий меттала). 16.45 — Тахан ракетни бІуни артиллереи ди да. «Комбат буровой тІа ва» яха корреспонденци (эрсий меттала). 18.00 — Керда ховмаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. цхьаццайолча моттигашка Іуйрийна дохк а доаллаш, малхбоалехьара гІийло мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гІолла 6—11, Грозне 6—8 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи ломмеи морхаш а йолаш, юкъ-юкъе екха а екхаш, лаьгІо дарз а делхаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, бе-беча оагІорахьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура бийсашка 3 градус шелалгара 2 градус йІовхалга кхоачаш, деношка 6—11 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 384051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-80-71.

НАШ АДРЕС: 384051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии—2-80-71.

Газет арадувл шинареи ереи шоаттеи деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 10955.